

HOOFSTUK 3

3. 'N NARRATOLOGIESE ONDERSOEK VAN DIE SES VERHALE

Sekere verhaalmatighede in die ses tekste het reeds in Hoofstuk 2 aan die orde gekom, naamlik

- 1) die reeks prosesse;
- 2) die inhoudelike antisipasie en/of spanningslyn in elke verhaal; asook
- 3) die sogenaamde “type-scenes” wat in die verhale funksioneer. In hierdie hoofstuk word daar gefokus op verdere kenmerke van die ses tekste as verhale, soos in Hoofstuk 1 aangedui en wat nog nie aan die orde gestel is nie, en die implikasies van dié verhaalkarakter en -agtergrond op die inhoud, betekenis en teologie van die verhale.

3.1 2:4b-3:24 Die verhaal van die tuin van Eden

Die vernaamste kenmerke van Bybelse verhale soos woordherhalings, spesifieke aksies, dialoog en vertelling (Alter 1981:179-185) is, soos ook die geval met die ander verhale, wel in die tuinverhaal aanwesig.

Vosloo (1988) toon die volgende verhaalelemente van Genesis 2:4b-3:24 aan:

- 1) omvang;
- 2) tyd;
- 3) ruimte;
- 4) karakters;
- 5) outeursgesigspunt;
- 6) styl;
- 7) gebeure;
- 8) motief;
- 9) tema;
- 10) betekenis.

3.1.1 Tyd, ruimte, karakters en gebeure in die verhaal

Die verhaal, as 'n eenheid, verplaas die leser na die begintyd en binne die aangeduide ruimtes van buite die tuin (2:4b-7), binne die tuin (2:8-3:22) en weer buite die tuin (3:23-24).

In die verhaal ontmoet die leser die karakters, naamlik Jahweh (hier, soos reeds genoem, as "Jahweh Elohîm" aangedui), die mens (man), die vrou en die slang. Dié karakters, wat, soos in enige verhaal, in 'n noodwendige verband met die ander komponente van die verhaalkompleks bestaan (nl ruimte, tyd en gebeure) en wat dien as semantiese betekenisdraers (Van Eetveldt 1985:72), is verantwoordelik vir die gebeure in die verhaal (Vosloo 1988:160-165).

3.1.2 Die verhaallyn

Die verhaallyn begin met 'n beginruspunt (2:4b-5), gee sekere informasie weer wat elemente van onstabiliteit bevat en laat deurskemer (2:6-25), is vol konflik en komplikasies (3:1-7) wat uitloop op 'n klimaks van verantwoording voor Jahweh (3:8-19) en ontknoping (3:20-23) gevolg deur 'n eindruspunt (3:24) (vgl ook wat ten opsigte van reekse en prosesse in Hoofstuk 2 gesê is).

Die struktuuranalise verdeel die inhoud in nader-verwante hanteerbare eenhede (perikope), terwyl die narratologiese analise - soos hier uiteengesit - 'n vryer loop, met ander struktuurmerkers, neem. Dit bring egter nie 'n spanning tussen die struktuur en die verhaalmatigheid - verskillende verhaalelemente - mee nie. Die samevoeging van die twee analises bring meer dimensies van die verhaaltteks na vore. Die resultate van die struktuuranalise, met sy grammatikale merkers, lewer 'n versterkende bydrae tot die resultate van die narratologiese ondersoek.

3.1.3 Die styl van die verhaal

Die styl van dié narratief word gedra deur die herhaling van sekere sleutelwoorde soos “al/alles” (2:9, 16, 17, 19, 20; 3:1, 14, 17, 22), “eet” (2:9, 16, 17; 3:1, 2, 3, 5, 6, 11, 12, 13, 14, 17, 18, 19) (vgl Vosloo 1988: 165-169), “maak” (2:18) en “gemaak” (2:4; 3:1, 21, 23) aarde - *erets* (2:4, 5, 6) en grond - *adamah* (2:5, 6, 7, 9, 19, 23).

3.1.4 Die milieu van die verhaal

Die boerderymilieu (vgl Von Rad 1987) dra ook by tot die spesifieke styl en word gedra deur die verwysing na grond, water en benatting, bome en plante, diere en voëls en die opdrag om te bewerk en oor die natuur te heers.

3.1.5 Die perspektief van die alwetende verteller in die verhaal

Die perspektief van die alwetende verteller skemer op verskeie plekke deur (vgl bv 2:10-14, 24-25; 3:20-21) (Boomershrine 1980:115-120).

3.1.6 Motiewe in die verhaal

In hierdie navorsing word “motief” verstaan in die lig van Dietrich & Sundell (1983:58) se definisie: “A motif is a figure or idea that repeats itself in the total design and is related to the major theme(s) by being a variation or aspect of it” (my byvoeging in hakies).

Verskeie van die motiewe wat aangesny word, is aspekte waaroor die outeur(s) en die samelewing(s) waarbinne hulle geleef het, waarskynlik baie gewonder het. So byvoorbeeld kan hubris, ongehoorsaamheid, naaktheid en die dra van klere, die man se versoek vir ’n vrou, skaamte en seksualiteit, die ongelykheid van en rolverdeling tussen man en vrou, lewensprobleme soos

spanning en konflik, kindergeboorte, arbeid en arbeidsmoeite, ensovoorts (vgl Boomershrine 1980:128-129; vgl ook bv Campbell 1992:224 se vier elemente in die tuinverhaal wat hy met Milton se Eden vergelyk, naamlik

- 1) *work;*
- 2) *sexual activity;*
- 3) *entertaining;* en
- 4) *Adam's request for a wife),*

volgens die outeur alleen verklaar word wanneer dit gesien word in die lig van dit wat in die verhaal gebeur. Die aanvanklike bedoeling van Jahweh met die mens in die skepping, maar ook die ongehoorsaamheid en sonde van die mens in antwoord op Jahweh se wonderlike skepping en versorging, skemer deur. Die gevolge van sonde is verreikend. Elke faset van die samelewing is aangetas. Hoewel die oorspronklike bedoeling met die skepping en belangrike samelewingsaspekte van krag bly en steeds sin aan die lewe buite die tuin gee, is die harmonie van binne die tuin versteur.

Die posisie van die vrou hier, in vergelyking met vele ander plekke in die Ou Testament word deur sommige navorsers gesien as afkomstig uit 'n ander tradisie. Von Rad (1987) vra die vraag of ons nie hier te doen het met die oorblyfsels van 'n matriargale kultuur nie. Dit vorm egter deel van die teks. Dit is om 'n spesifieke rede deel van die teks. Dit gee uitdrukking aan 'n motief wat beslis aandag moet geniet - ook in die teologiese besinning van die verhaal (vgl Hoofstuk 5)

Menslike beperktheid teenoor Goddelike mag is 'n motief wat regdeur die hele Ou Testament kort-kort aan die orde gestel word. Dié motief kom volgens Westermann (Westermann 1976) ook reeds in die ouer geskrifte van die Ou Nabye-Ooste voor. Hier het ons egter 'n goeie voorbeeld van hoe dié motief ook ge-Jahwiseer is, en deel geword het van die godsdienstradisie van Ou-Israel.

Ander motiewe soos die *boom van kennis*, die *boom van die lewe*, die *slang* as simbool van kennis en die *tuin van die gode*, is almal motiewe wat waarskynlik hulle oorsprong gehad het by die volke rondom Israel. Die motiewe het dikwels 'n ontwikkeling deurloop waarin die betekenis van die latere motief verskillend is van die vroeëre weergawe van die motief. Watter stadium in die ontwikkeling van die motiewe in ons teksgedeelte verteenwoordig is, is nie altyd duidelik nie. Ons kan egter wel die funksionering binne die konteks probeer bepaal.

Ten opsigte van die tuin van Eden, sê Westermann dat literatuur toon dat onder die volke in die omgewing van Israel en in die vroeëre geskiedenis van Israel self, vele voorstellings van die sogenaamde godetuine voorkom (Westermann 1976:284). Jahweh is die eienaar van dié tuin; hierdie heilige area (vgl Von Rad 1987:77). In teenstelling met die gode van die ander volke wat volgens hulle oorleweringe eenkant weg (dikwels op 'n godeberg) bly, woon Jahweh saam met die mens in die tuin. Hy besoek die mens. Hierin lê 'n belangrike teologiese implikasie. Hier in Genesis 2-3 word die motief dus gebruik om Jahweh se oorfloedige voorsiening aan, en versorging van, die mens aan te dui (vgl maar net bv 2:8-14). In die tuin is daar oorvloed; aan die buitekant wag allerlei vorms van swaarkry en probleme (vgl 3:14-19). Jahweh plaas die mens in die tuin. Deur die mens se eie toedoen en sonde, maak hy self 'n einde aan dié Godgewilde situasie. Hoewel Jahweh hom buite die tuin nog as 'n getroue en versorgende God aan die mens openbaar (vgl 3:20-21 waar Jahweh steeds vir die mens 'n nageslag gee en in sy daaglikse behoeftes voorsien), het daar tog 'n groot verandering ingetree en is die harmonie van die tuin, die idilliese vrede en harmonie tussen Jahweh en al sy skepsels (vgl bv 3:9-10 in teenstelling met dit wat in Gen 2 geskets word), asook tussen die skepsels onderling (vgl 3:14-19 in teenstelling met 2:15-25), versteur.

Ten opsigte van die boom van die lewe en die boom van kennis, wat saam genoem word in 2:9 en klaarblyklik deur die meeste navorsers op inhoudelike vlak saamgelees word, alhoewel dit feitlik altyd apart hanteer word (vgl bv Van Wolde 1989:191-206), identifiseer Westermann verskeie punte van ooreenkoms tussen die verhaal in Genesis 2-3 en die bekende Gilgamesch-Epos (Westermann 1974:292). Die motief van lewensplante en die mens se vrees vir die dood, word byvoorbeeld in beide verhale duidelik aangetoon. O'Reilly (1992:165-204) wys ook daarop dat die twee bome in die tuinverhaal wyd bekend was in verskeie verhale en ikone van die Ou-Nabye-Ooste. Von Rad (1987) merk ook op dat "Die mites van verskeie volke vertel van die bestaan van 'n boom van lewe waarvan die vrugte (by herhaaldelike eet daarvan) onsterflikheid gee." (Von Rad 1987:78). Hoewel die outeur(s) van die verhaal dus die oorsaak vir die swaarkry, smart en uiteindelik dood in die wêreld toeskryf aan die sonde van die mens en die gevolglike oordeel en straf van Jahweh, word die motief van die boom as draer van die lewe wat vir mens verlore geraak het, tog gebruik ter versterking van die idee van die beperktheid van die mens teenoor die almag van Jahweh. Die mens moes van die boom geëet het indien hy ewig wou lewe, terwyl Jahweh van alle tye af reeds bestaan. Die begeerte van die mens om soos Jahweh totaal vry en onsterflik te wees en self Jahweh te wees, kom volgens Gilboa (1998) in hierdie verhaal sterk na vore, maar sonder die gepaardgaande goddelike sin van verantwoordelikheid (Gilboa 1998:237). Die vraag kan dus met reg gevra word (en sal inderdaad ook verder aangeroe word) of die mens dan nie beter daaraan toe is noudat hy nie, buite die harmonie van die tuin, vir altyd lewe nie. Indien hy nie van die boom van kennis geëet het nie, kon die situasie dalk anders gewees het (vgl bv die feit dat eet van die lewensboom nie in Gen 2 verbied word nie). Daar is geen aanduiding in Genesis 2 dat Jahweh nie die mens vir altyd wil laat lewe nie, mits hy nie van die kennisboom eet nie.

Die bekende motief van die lewensboom word hier dus slegs as 'n versterker, van die motief dat onbeperkte en onbegrensde lewe nie vir die mens beskore is nie, gebruik.

Wat die boom van kennis betref, behoort die "alle kennis" volgens Badenhorst (1994) nie as eng intellektueel beskou te word nie. Die eet van die boom van kennis het neergekom op die oorsteek van 'n grens wat vir die mens ongeoorloof was; 'n grens wat bestaan in belang van die mens self; die grens tussen Skepper en skepsel. Die oorsteek hiervan en die begeerte om soos Jahweh te wees, laat die mens indring in 'n posisie waarvoor hy as skepsel nie toegerus is nie en lei uiteindelik tot die dood (vgl Badenhorst 1994:65). Dus, ook die gebruik van die motief van die boom van kennis versterk die klem op die beperktheid van die mens. Die inhoudelike verband tussen die twee bome kom ook hierin duideliker na vore.

Dié navorsing ondersteun dus die standpunt van twee bome in die verhaal: Die mens het van die kennisboom geëet (vgl 2:17 & 3:2-7), maar Jahweh het hulle verhinder om van die boom van die lewe te eet (vgl 3:22-24) en vir altyd te bly lewe. Dat daar egter wel 'n inhoudelike verband tussen die twee bome bestaan, is uit bogenoemde gegewens duidelik.

Die motief van die slang wat die geheim van die lewe het, kom in vele geskrifte uit die Ou-Nabye-Ooste voor. Die slang was simbool van die vrugbaarheidskultusse van verskeie van die volke rondom Israel. Die simbool van die slang het dus heel dikwels met religieuse konnotasies gepaard gegaan. Die slang word oral geteken as met positiewe kwaliteite/aantreklikhede bedeel, maar ook vol listigheid (vgl bv Van Wolde 1989:163-171 en Badenhorst 1994:66). Volgens Sawyer (1992:66-72) speel die slang 'n belangrike rol as een van die karakters in die verhaal van die tuin van Eden. Hier is die slang die slim en slinkse een wat die mens verlei. Dit doen die slang nie deur nie die waarheid te praat nie, maar wel

deur nie die volle waarheid oor te dra nie: Die slang sê wel dat die mens soos Jahweh sal wees en alles sal ken, sodra sy/hulle van die vrugte eet, maar hy sê nie wat die volle konsekwensie van die oorsteek van dié grens vir die mens sal wees nie (vgl Van Wolde 1989:167).

Die gebruik van die motief van die slang hier, ook na aanleiding van die gebruik van die motief elders, is nie 'n dogmatiese relaas waarin na die Satan of enige "demoniese" mag verwys word nie (vgl bv Von Rad 1987:87). Die outeur stel die sonde van die mens, sy keuse en verantwoordelikheid daarvoor, maar ook die verleiding daartoe in sy verhaal so voor dat sy lesers dit sal kan verstaan. Terselfdertyd wys hy die geloof van die omringende volke in vrugbaarheidskultusse - met verskeie simbole - as nutteloos af.

3.1.7 Die aanwending van tradisies in die verhaal

Volgens Van Seters (1987:88) het die Jahwis vele tradisies wat met die "begintyd" en die "oertyd" te make het, oorgeneem en deel van dié geskrif gemaak. Slegs een tradisie, geykte betekenisverskynsel (vgl Prinsloo 1990:17), waarvoor 'n oorleweringskring, oftewel die bestaan van so 'n oorleweringskring (Prinsloo 1990:19), geïdentifiseer kan word, word in die perikoop aangetref. Die betekenisinhoud van die term "tradisies", volgens Von Rad (1957), wat die term van onder andere J Wellhausen oorneem, is die insig dat "Israel zu allen Zeiten damit beschäftigt war, seine Geschichte von bestimmten Eingriffen Gottes her zu verstehen und....diese Setzungen Gottes jeder Zeit wieder anders darstellen" (Von Rad 1957:7; vgl Lombaard 1996:106). Soos reeds aangetoon, word in hierdie navorsing baie klem gelê op die *Endgestalt* van die teks. Gevolglik is ek van mening dat Prinsloo (1990) korrek is wanneer hy opmerk dat die tradisies se spesifieke betekenis bepaal word deur die konteks waarin dit voorkom (Prinsloo 1990:20):

Die meeste gedeeltes van die Ou Testament bevat 'n tradisie in een of ander vorm. Dit is logies dat die Tradisiekritiek en die Tradisiegeskiedenis belangrike elemente is wat daartoe kan bydra om 'n teks beter te verstaan. Ons moet egter altyd aan die grondreël vashou, naamlik dat ons niks van buite die teks af moet indra nie. Hoe waardevol die Tradisiekritiek dus ook mag wees, moet ons daarteen waak om byvoorbeeld die betekenis en die funksie wat 'n tradisie in een konteks het, op dieselfde tradisie in 'n ander konteks af te forseer. Elke teks het sy eie unieke betekenis en funksie en ons basiese uitgangspunt bly dus om alles in te span ten einde elke teks se unieke betekenis - en dus ook die unieke funksie van 'n tradisie binne die teks - te probeer bepaal. Die Tradisiekritiek en -geskiedenis is belangrike diakroniese fasette van die poging om 'n teks te verstaan.
(Prinsloo 1990:20)

Die *Skeppingstradisie*, as 'n hoogtepunt van Jahweh se heilshandeling met die mens, funksioneer hier (tesame met Gen 1) waarskynlik die sterkste in die hele Ou Testament. Die tradisie word, in samehang met die bogenoemde motiewe en die temas - wat hierna aan die orde gestel word - gedra deur onder andere verskeie werkwoorde vir skep/maak; die objekte van die skeppingshandeling wat prominent na vore kom en die "boumateriaal" wat gebruik is. Die funksie van die tradisie hier, is om die ewige (van ewigheid af) bestaan, almag en grootheid van die God wat met Israel in Abraham 'n verbond sluit, aan te dui. Dit is 'n geloofsbelydenis dat die Jahweh-God wat deur die geskiedenis 'n pad met Israel geloop het, die enigste ware God is wat ook "in die begin" die hemel en die aarde gemaak het.

Die motiewe en tradisie in Genesis 2-3 word dus nie gebruik om dogmatiese argumente te bekragtig nie. Dit maak deel uit van die groter verhaal waarmee die outeur sy boodskap wil oordra. Volgens Vosloo (Vosloo 1988:170) speel

elke motief die een of ander rol in die sentrale temas van die verhaal. Die betekenis hiervan (van die motiewe in die sentrale temas) word volledig in die detailleke segeese bespreek.

3.1.8 Temas in die verhaal

Verskeie temas word aangeroe. "Tema" word hier gebruik vir die "besinningselemente" (Vosloo 1988:170) of die "inhoudelike kern" (Smuts 1977:35) sonder 'n heenwysende funksie soos in die geval van 'n beeld (Prinsloo 1990:18).

In die tuinverhaal, met die bepaalde voorgeskiedenis wat dit deurloop het (Westermann 1976:193-197; Wallace 1985:29-59), stel Vosloo voor (Vosloo 1988:170) dat daar ruimte gelaat word vir die funksionering van die verhaal op ten minste twee verskillende vlakke: Die vroeëre vlak en die finale vlak. Dit beteken verder dat daar ook verskillende temas op die onderskeie vlakke gefunksioneer het.

Die vroeëre vlak is waarskynlik die van die Kanaänitiese vrugbaarheidsgodsdiens. Wallace (1985:171, vgl ook Boomershine 1980:122-129, Seethaler 1979, Jaroš 1980) koppel verskeie elemente in die verhaal en dit lyk of minstens die figure van Eva en die slang 'n mitologies-teologiese agtergrond het (Vosloo 1988:170):

Wallace is waarskynlik korrek dat die verhaal in 'n stadium op 'n polemiese wyse aangewend is met die bedoeling om die Kanaänitiese vrugbaarheidsgodsdiens te bestry deur 'n algehele omkering van die Baälopvatting. Pleks daarvan dat vrugbaarheid aan die moedergodin gekoppel word, word onvrugbaarheid (*van die grond*), dood, moeite en geboortepyne aan Eva (*wat ook duidelik as mens en nie as godin geteken word nie*) gekoppel. Die mens word uitgesluit uit die Godstuin,

die plek van besondere vrugbaarheid, om 'n bestaan te gaan ontworstel op grond wat onvrugbaar is en onkruid oplewer. Pleks daarvan dat die slang die mens tot vrugbaarheid gelei het, het hy hom in ellende gestort (vgl Wallace:1985:159-161; 170-171). Die tema op hierdie vlak is dus: Die vrugbaarheidsgodsdienste is 'n vals misleiding.
(Vosloo 1988:170) (my byvoeging is in hakies)

Op die finale vlak word bogenoemde tema baie wyer uitgebou en ook positief omgekeer. Die tema kan geformuleer word as: "Hoe daar op God se voorwaardes in sy skepping geleef moet word" (Vosloo 1988:171, vgl ook Brueggemann 1982:51).

Bogenoemde kan soos volg as die temas (sentrale temalyn) van die verhaal saamgevat word:

- 1) Jahweh is die enigste Skepper, Opdraggewer en Heerser. Die standpunt word gehandhaaf teenoor die vrugbaarheidsgodsdienste van die Ou-Nabye-Ooste;
- 2) Die mens word deur Jahweh tot verteenwoordiger gemaak en ontvang van Jahweh die voorwaardes waarvolgens in sy skepping geleef moet word;
- 3) Die mens is opstandig en ongehoorsaam en Jahweh straf hom daaroor;
- 4) Die harmonie tussen die mens en Jahweh asook tussen mens en mens (man en vrou), mens en die natuur en mens en arbeid, is versteur deurdat die gestelde grense oorgesteek is;
- 5) Jahweh is genadig en vergewe ten spyte van sy oordeel en straf;
- 6) Jahweh is die Verhoudingsgod wat van sy kant af 'n begin maak met die mensdom, en dan sy beloftes nakom en die mens onderhou, ook ten spyte van die mens se ontrouheid en sonde.

Dié temas gaan uitgebou en breedvoerig bespreek word in Hoofstuk 4 oor die detailksegeese van die ses verhale. Daarin sal die betekenis van die verhaal ook duideliker na vore kom.

3.2 4:1-16 Die verhaal van Kain en Abel

Ook hier is die vernaamste kenmerke van Bybelse verhale (woordherhalings, spesifieke aksies, dialoog en vertelling) aanwesig:

3.2.1 Tyd, ruimte, milieu, karakters en gebeure in die verhaal

Die verhaal, as 'n eenheid, verplaas die leser na die tyd na die tuinverhaal en (steeds) binne die ruimte van buite die tuin (waarvan nie eens melding gemaak word nie) en in 'n tipiese boerderymilieu. In die verhaal ontmoet die leser nuwe karakters. God, maar nou genoem "Jahweh" (Here) en nie "Jahweh Elohim" (Here God) soos in die tuinverhaal nie, die mens (man) en sy vrou, Eva tree weer as karakters op; laasgenoemde twee egter in baie klein rolletjies. Die twee nuwe karakters in hierdie verhaal (in vergelyking met die tuinverhaal), is die twee seuns, Kain en Abel. Dié twee karakters, tesame met Jahweh, is hoofsaaklik verantwoordelik vir die gebeure in die verhaal. Daar is ook 'n duidelike tydsverloop, gekoppel aan die gebeure, in die verhaal aanwesig. Daar is dus wat tyd, ruimte en karakters betref, 'n duidelike onderskeid te maak tussen hierdie verhaal en die verhaal in Genesis 2-3, soos reeds ook aangedui deur die struktuuranalise in Hoofstuk 2 (vgl ook Van Wolde 1989:72-74).

3.2.2 Die verhaallyn

Die verhaal begin (soos in die geval van die tuinverhaal) met 'n beginruspunt (4:1a), gee sekere informasie weer wat elemente van onstabiliteit en antisipasie bevat (4:1b-2), en 'n stygende verwagtingslyn laat deurskemer

(4:3-4a). Die verhaal is vol konflik en komplikasies en spanning (4:4b-8) wat uitloop op 'n klimaks van verantwoording voor Jahweh (4:9-12) en ontknoping (4:13-15) gevolg deur 'n eindruspunt (4:16). Die verhaal vorm dus vanuit die narratologiese gesigspunt ook 'n afsonderlike eenheid. Soos in die geval van die tuinverhaal, wat ooglopend dieselfde verhaaltrant volg, is daar in die verhaal van Kain en Abel ook nie spanning tussen die struktuuranalise en die resultate van die narratologiese ondersoek nie. Die verhaallyn word gedra deur die kleiner struktuureenhede.

3.2.3 Die styl van die verhaal

Die styl van die narratief word gedra deur die herhaling van sekere sleutelwoorde soos "broer" (4:2, 8, 9, 10, 11), "offer" (4:3, 4, 5), "doodmaak/vermoor" (4:8, 14, 15), wat terselfdertyd ook motiefaanduidend funksioneer, en "aarde/grond" - adamah - (4:2, 3, 10, 11, 12, 14) wat saam met ander elemente ook op die boerderymilieu van die verhaal dui.

3.2.4 Motiewe in die verhaal

Voordat daar na motiewe in die verhaal gekyk word, net eers nog een opmerking: Kugel (1990) is waarskynlik reg as hy die volgende oor Genesis 4:1-16 opmerk, wat ook reeds oor Genesis 2:4b-3:24 gesê is:

The story of Cain and Abel, like so many early biblical narratives, seems actually to be concerned with explaining events or everyday reality of a period long after the time when the story itself is set. This is the broadly etiological side of biblical historiography: the past is presented as having determined the course of later history.

(Kugel 1990:168)

Kugel se standpunt is waar ten opsigte van die hele Keniete-vraagstuk waarop dieper ingegaan word onder die tema(s) wat in die verhaal aangeroeer word.

Verskeie ander motiewe wat voorkom, dui waarskynlik ook op vraagstukke in die samelewing waaroor die outeur(s) uitsluitel wou gee, soos broederskap en die harmonie tussen broers wat ook deur die sonde versteur is, twee verskillende boerderystyle en leefwyses, moord, oënskynlike onregverdigheid in die lewe, die bring van offers en die aanvaarding daarvan deur Jahweh, godsdiens (kultusbeoefening) en die gewone lewe ("goeie", godsdienstige mense is nie verhewe bo die sonde nie), die hantering van woede, teleurstelling en depressie, die keuse, verantwoordelikheid en verantwoordbaarheid van die mens, en die genade en liefde van Jahweh. Hierdie motiewe word opgeneem in, en speel elkeen ook 'n belangrike rol, in die sentrale tema(s) in die verhaal.

Ten opsigte van die twee verskillende boerderystyle, die volgende: Die nomadebestaan van die, dikwels armer, veeboere is deur die ryker en meer gevestigde saaiboere, wat hulle eie grond besit het, as minderwaardig beskou. Kain se ontevredenheid oor die aanvaarding van Abel se offer vanuit sy veeboerdery moet dus waarskynlik ook teen hierdie agtergrond gesien word. Die interessante is dat hy, deur sy vergryp en die doodmaak van sy broer, self tot die nomadebestaan "verlaag" word.

3.2.5 Temas in die verhaal

Wanneer na temas gekyk word, blyk dit dat hier op grond van die ontwikkeling van die teks (vgl Westermann 1976) waarskynlik ook sprake is van die funksionering van die verhaal op ten minste twee vlakke, naamlik 'n vroeëre en 'n latere (die finale) vlak.

Die vroeëre vlak is waarskynlik die van die Keniete, die semi-nomadiese stam wat op die grense van Israel gebly het en soms selfs in hulle midde (vgl De Vaux 1986:15) en waarvan ons onder andere lees in Numeri 24:21-22; Rigters 1:16, 4:11, 5:24; en 1 Samuel 15:4-6, 27:10, wat aanvanklik deur ouer navorsers nie as afstammeling van Kain beskou is nie (vgl bv Kroeze 1969:218), maar wel vandag redelik algemeen beskou word as wel afkomstig van dié Kain van Genesis 4 (vgl bv Kugel 1990:169).

Die verhaal in Genesis 4:1-16 het dan waarskynlik op die vroeëre vlak vir die ou Israeliet probeer verklaar waarom die Keniete so 'n "woeste, wrede" volk was (Kugel 1990:169), maar ook terselfdertyd probeer aandui dat dit nie reg is nie.

Die antwoord op die vraag na die Keniete se vermeende woeste aard, sou dan maklik kon wees: Maar hulle voorvader, Kain, het dan moord gepleeg! Dit is in hulle gene!

Die voorstanders van die sogenaamde "Keniete Hipotese", van die laat-negentiende en vroeë-twintigste eeu (vgl De Vaux 1986:479; Kugel 1990:170-171; Von Rad 1987:113), wat beweer het dat die Keniete dieselfde God as Israel aanbid het en inderdaad ook Jahweh voor die Israel aanbid het en dat hulle Israel as't ware ingelei het in die aanbidding van Jahweh, het ook aangedui dat die verhaal van Kain en Abel genoegsame gronde gee vir die aanbidding van Jahweh deur die Keniete. Die verhaal sou dan ook verder 'n verklaring van die Keniete se aanbidding van Jahweh as tema op die vroeëre vlak hê. Volgens hulle het Jahweh immers vir Kain begenadig en 'n beskermingsteken gegee. Daar word ook nêrens in die verhaal aangedui dat daar 'n totale breuk tussen Jahweh en Kain gekom het nie. Kain se "weggaan" van Jahweh in 4:16 kon bloot dui op 'n afsluit van die gesprek en 'n aanduiding van die einde van die verhaal (vgl Kugel 1990:170-171). Hoewel die hipotese aantreklik voorkom, bestaan daar egter min gronde vir die bewys daarvan.

Op die finale vlak word bogenoemde tema(s) uitgebou tot die volgende:

- 1) Godsdienstige mense moet ook waak teen die sonde;
- 2) Die versteurde harmonie, as gevolg van die sonde, kring verder uit na die gesin - tussen broer en broer;
- 3) Die mens is egter nie uitgelewer aan die sonde nie en het steeds 'n keuse en 'n verantwoordelikheid;
- 4) Jahweh haat en straf die sonde, maar hy betoon liefde aan die persoon wat die sonde doen.

3.3 6:1-4 Die verhaal van die reuse

3.3.1 Die karakters in die verhaal

Die vier verse in hierdie perikoopseksie vorm 'n verhaaltjie. Daar word 'n verhaallyn van gebeure geskets met spesifieke karakters naamlik, die mense (6:1, 2 & 4), hulle dogters (6:1, 2 & 4), hemelwesens (6:2 & 4), reuse/sterk mense/manne van naam (6:4) en Jahweh (6:3). Die hoofkarakters is die hemelwesens, die dogters van die mense/vrouens en Jahweh. Dit is opmerklik dat slegs hier (en nie in die ander vyf verhale ook nie) na die "gees" van Jahweh (6:3) verwys word en wat binne die konteks dui op die wyse waarop Jahweh by en in die mens se lewe en versorging betrokke is.

3.3.2 Tyd en ruimte in die verhaal

Die tyd van die verhaal word aangedui as "toe die mense baie begin word het" (vers 1) (vgl Von Rad 1987:113), "daardie tyd" (vers 4) en "die ou tyd" (vers 4); en die ruimte as "die aarde" (1 & 4).

3.3.3 Die verhaallyn

Die verhaallyn, wat die verhaal tot 'n eenheid saambind, begin met 'n probleem/spanning wat aangevoel word - die hemelwesens wat die dogters van die mense aantreklik vind (1-2), 'n spanningslyn wat deurloop en styg - die optrede van die hemelwesens en die dogters (2 & 4), die onnatuurlike resultate daarvan - die buitengewone sterk persone (4) en uiteindelik die reaksie en optrede van Jahweh (3). Die spanning word verbreek en die situasie opgelos en die verhaal bereik 'n eindruspunt.

3.3.4 Outeursgesigspunt in die verhaal

Soos in elkeen van die verhale is daar dus deurlopend 'n gespanne atmosfeer wat deur die sonde en ongehoorsaamheid van die mens geskep word. Hoewel daar nie eksplisiet in die verhaaltjie gesê word dat Jahweh sulke seksuele omgang verbied nie, word dit vir die leser duidelik dat, volgens die gesigspunt van die outeur, die veronderstelling was dat die mense behoort te gewet het dat dit teen Jahweh se wil is.

3.3.5 Die styl van die verhaal

Wat die styl van die verhaal betref, word die seksuele, en dan spesifiek seksuele omgang tussen die "dogters van die mense" en die "hemelwesens" (beide karakters word, soos reeds bo aangetoon, herhaal en beklemtoon) sterk beklemtoon. Let ook op hoe deurlopend na aspekte van die seksuele verwys word soos die hemelwesens wat die dogters mooi/aantreklik gevind het (2), spesifieke keuses gemaak het (2), met die vrouens van hulle keuses getrou het (2), gemeenskap met hulle gehad het (4) en dan ook kinders by hulle verwek het (4).

3.3.6 Die milieu van die verhaal

Ook hier, soos in die ander verhale, vind ons die verwysing na “aarde/grond” (erets in 6:1 en adamah in 6:4) wat die boere/boerderymilieu help skep.

3.3.7 Motiewe in die verhaal

Motiewe wat deur die verhaal uitgelig word, sluit in die beperkte lewensduur van die mens, die vraag na reuse of buitengewoon groot en sterk persone en die rol van vermenging tussen mense en bo-menslike wesens in die ontstaan van sulke sterk mense.

Hendel (1987: 25-26) merk tereg op dat 6:1-4 waarskynlik ‘n mitologiese fragment is wat die Jahwis uit sy oorspronklike tradisionele konteks oorgeneem het en in die struktuur en tematiese raamwerk van die Oergeskiedenis ingewef het. Dit was ‘n doelbewuste keuse en die mite word gebruik ter versterking van die boodskap van Genesis 1-11.

3.3.8 Temas in die verhaal

Die volgende temas (inhoudelike kerne wat die motiewe dra), weereens waarskynlik op minstens twee vlakke as gevolg van die ontstaansgeskiedenis van die teks (vgl wat in die vorige twee verhale ten opsigte hiervan gesê is), word in die verhaal uitgelig:

Op ‘n vroeëre vlak word na die destydse opvatting verwys wat gelei het dat “die helde van die voortyd met hul bo-menslike prestasies teken was van ‘n bo-aardse verbintenis” (Vosloo 1986:5). Hierdie mense sou dan half-goddelik van aard wees as resultaat van die vermenging tussen mense en bo-menslike wesens (vgl Vosloo 1986:5). Dié verbintenis word hier vir die ou Israeliet as teen Jahweh se wil, ‘n oorskryding van Godgestelde grense (soos ook in

die ander verhale aangetoon), aangedui. Jahweh reageer hierop deur die mens se lewensjare op aarde te beperk om sodoende die vergrype/oorskryding van grense ook te bekamp/beperk.

Op die finale vlak word daarop gewys:

- 1) Dat Jahweh pertinente grense aan die mens gestel het: Mens is mens en Jahweh is God;
- 2) Dat die mens wat meer soos Jahweh wil wees, die grense oorskry;
- 3) Dat Jahweh dit nie toelaat nie, die gestelde grense herbevestig, en nog nuwe grense (ouderdomsgrense) stel. 'n Lang lewe was vroeër 'n aanduiding van Jahweh se seën. Die verkorting van die lewensjare van die mens beklemtoon die mens se beperktheid;
- 4) Dat wanneer heldeverering vergoddeliking word, dit sonde en opstand teen Jahweh is.

Die verhaal van die reuse is dus nie "isolated in every respect" soos Noth (1972:28) opmerk nie. Die temas en inhoud van die verhaal is in lyn met die van die ander verhale in Genesis 1-11 (vgl Hendel 1987:25).

3.4 6:5-9:19 Die verhaal van die groot vloed

3.4.1 Die eenheid van die verhaal, gebeure en tydsverloop in die verhaal

Dié langste van die ses verhale vorm ook 'n eenheid wat betref die karakters, tyd, ruimte en verhaalloop. Die verhaallyn, gedra deur gebeure en tydsverloop, begin met die stel van die probleem, onstabieleit, wat algaande opgelos word (vgl die twee reekse prosesse en die spanningslyn in die verhaal soos bespreek in Hoofstuk 2), totdat 'n eindruspunt uiteindelik bereik word.

3.4.2 Die karakters in die verhaal

Die karakters wat prominent funksioneer, is:

- 1) Jahweh - wat dikwels in die verhaal "Elohîm" genoem word, waarskynlik, volgens die meeste navorsers, as gevolg van die vermenging van die P-bron hier met die J-bron (vgl Westermann 1976). Dit bly egter steeds dieselfde karakter wat deurgaans konsekwent optree;
- 2) Twee groepe mense, naamlik die regverdige Noag en sy familie en die ongehoorsame ander mense wat nie by die naam genoem word nie en wat almal in die vloed omkom; en
- 3) Die diere en die res van die skepping (wat hier heelwat klem dra).

Net soos in 6:1-4 (en ook in Gen 11) word die ongehoorsame mense weereens nie by die naam genoem nie, maar net Noag en sy familie. Hierdie "ander" mense se daade speel egter 'n deurslaggewende rol wat waarskynlik belangriker is om deur te gee as dat ons weet wat elkeen se naam is.

Dit is verder opmerklik dat slegs hier, en ook slegs een maal, na die mens as beeld van God verwys word (9:6) terwyl dit in die opsommende tekste van die Oergeskiedenis meer gereeld voorkom (1:26; 1:27; 5:1). Die voorkoms van dié verwysing hier, gepaardgaande met die ooreenstemming met die opsommende tekste, versterk die siening van die voorstanders van die bronne-hipotese dat ons hier waarskynlik weer met 'n gedeelte, oorspronklik uit die sogenaamde P-bron, te make het. Die vraag is egter waarom gebruik die outeur dit hier in die gedeelte wat bloedvergieting verbied? Wat wil hy hiermee in hierdie verhaal sê?

3.4.3 Die ruimte van die verhaal

Die ruimte van die verhaal word aangedui as op die aarde voor die vloed, binne-in die ark tydens die vloed (ten minste vir Noag en sy familie en die diere saam met hom), en weer op die nuwe droë aarde na die vloed.

3.4.4 Die tyd van die verhaal

Die tyd word aangedui toe Jahweh nie meer die mense se ongehoorsaamheid en verdorwenheid kon verduur nie; die tyd toe Noag, die regverdige man, gelewe het.

3.4.5 Die styl van die verhaal

Die styl van die verhaal word gedra deur woordherhalings soos die volgende:

- 1) Die herhaalde verwysing daarna dat Jahweh die mens en al die ander lewende wesens “gemaak” het (6:6, 7; 7:4; 9:6). Die woord “maak” word ook binne ‘n ander konteks in die verhaal herhaaldelik gebruik, naamlik by die beskrywing deur Jahweh van hoe Noag die ark moes maak in 6:13-16;
- 2) Die “berou” (6:6, 7) wat Jahweh gehad het oor die feit dat Hy die mens gemaak het; sy besluit om die mens en die skepping as gevolg van die sonde en “geweld” (6:11, 13) van die mens te “verdelg” (6:13, 17; 7:4, 23);
- 3) Die herhaling van Noag die “regverdige” (6:9; 7:1) en sy hele huisgesin (6:18; 7:1, 7, 13; 8:16, 18) wat in die ark ingegaan het saam met al die diere (Gen 6 en 7);
- 4) Die verwysing na Noag wat telkens “gedoen het soos wat Jahweh hom beveel het” (6:22; 7:5, 9, 16);
- 5) Noag se (drie) seuns (6:10; 9:18, 19) wat aan die begin en aan die einde van die vloedverhaal genoem word;

- 6) Die verwysing na die water wat sal kom (6:17), 'n aanduiding van die begin van die watervloed (7:10-12), die verwysing na die vloed wat veertig dae was en die water wat "meer geword het en die ark opgelig het" (7:17), die watervloed wat "die oorhand kry/ meer en meer word" (7:18, 19, 20) en "die aarde honderd en vyftig dae lank oorstroom" (7:24), en die water wat uiteindelik "begin sak" (8:3, 5) en al hoe "minder word" (8:8, 11) totdat die "aarde droog was" (8:13, 14);
- 7) Die "verbond" (6:18; 9:8, 11, 12, 13, 15, 16, 17) wat Jahweh met Noag en alle "lewende wesens" (8:21; 9:10, 12, 15, 16) sluit - dit is nou al die "lewende wesens" wat nie in die vloed omgekome het nie (vgl 7:4, 23);
- 8) Die herhaling van die opdrag van Jahweh aan Noag en sy seuns om "vrugbaar te wees, te vermeerder en die aarde vol te maak" (9:1,7). Dieselfde opdrag word ook aan alle diere en voëls wat saam met Noag in die ark was, gegee (8:17);
- 9) Die baie verwysings na "aarde/grond" - *erets en adamah* - (6:6, 7, 11, 12, 13, 17; 7:3, 4, 6, 10, 12, 17, 18, 19, 21, 23, 24; 8:1, 3, 7, 8, 9, 11, 13, 14, 17, 21, 22; 9:1, 7, 11, 13, 14, 16, 17, 19).

3.4.6 Die milieu van die verhaal

Tesame met die baie verwysings na "aarde/grond", help die verwysings na die diere, voëls, plante, ensovoorts, om ook in dié verhaal 'n boerderymilieu te skep.

3.4.7 Motiewe in die verhaal

Wat motiewe betref, val die volgende op: Soos in die verhaal van Kain en Abel speel offer en die kultus weereens 'n rol. Ook die verwysing na die rein en onrein diere in Genesis 7 & 8 dui op die kultus en kultusreëlings. Vir die tweede keer in dié verhale lees ons in 8:21 dat Jahweh 'n mens se offer

aanvaar (vgl ook die offer van Abel in 4:4). Hier word ook vir die tweede keer deur Jahweh 'n teken (soos weereens in die Kainverhaal) vir die mens gegee. Hier gaan die teken gepaard met die verbond wat Jahweh met Noag sluit in Genesis 8-9. Dit is interessant om daarop te let dat daar reeds voor die vloed, in 6:18, aangedui word dat Jahweh 'n verbond met Noag wil sluit.

Ander motiewe wat na vore kom, is waarskynlik weereens aspekte en vraagstukke uit die samelewing waarop die outeur waarskynlik meer lig wou werp soos die oorsaak en herhaalbaarheid van groot natuurrampe en die vraag na wat Jahweh se betrokkenheid ten opsigte van sulke rampe is en weereens (soos in al die verhale) die hele verband tussen die sonde van die mens en die krisis wat dit veroorsaak.

Die vloedmotief, met al die elemente wat dié motief dra (vgl wat onder styl hierbo aangedui is), is sekerlik die sterkste motief in die hele verhaal.

Wat vloedverhale betref, merk Swanepoel (1990) op dat daar feitlik geen volk is wat nie 'n vloedverhaal het nie. Volgens Whybray (1995:46-47) is die Gilgamesh en Atra-hasîs eposse die naaste aan die Genesisverhaal. Die Sumeriese verhaal (vgl ook Gese 1965:49ff), veral in sy Babiloniese vorm, vertoon merkwaardige ooreenkomste met die Bybelse verhaal. Swanepoel (1990) vat die inhoud van die Babiloniese sondvloedverhaal as volg kortliks saam:

Die gode van Sjurrupak besluit om die stad te verwoes en die mense uit te delg, omdat die mense 'soos konyne vermenigvuldig het' en met hulle voortdurende lawaai die gode dag en nag uit die slaap hou. Die god Ea waarsku sy beskermling Utnapisjtîm en beveel hom om 'n ark te bou ter wille van sy redding. Ea gee aan Utnapisjtîm ook aanwysings van hoe om die ark te bou en wat die mates van die ark moet

wees. Die afmetings stem ooreen met dié van die ark van Noag. Na die voltooiing van die ark laai Utnapisjt看 sy goud en silwer, sy familie en 'n paar van al die diere in die ark. Ea verseël die deur van die ark en die storm bars los. So geweldig is die storm dat selfs die gode uitermate bevrees raak en soos honde teen die hemelruim wegkruip. Dit reën sewe dae en die hele aarde is bedek met water en al die mense het omgekom, met uitsondering van Utnapisjt看 en sy gesin. Die ark strand op die berg Nisir. Na sewe dae stuur Utnapisjt看 'n duif uit, daarna 'n swawel en dan 'n raaf. As hy en sy familie uit die ark uitgaan, offer hy. Die gode, wat teen die tyd rasend honger was, swerm soos vlieë af op die offer. Enlil, die hoofgod, wat aanvanklik woedend was omdat een mens die vloed ontkom het, besef dat dit die beste was en, nadat Ea vir Enlil betug het, gee Enlil aan Utnapisjt看 onsterflikheid.

(Swanepoel 1990:9-10)

Die outeur van die Bybelse verhaal van die groot vloed het heel moontlik gebruik gemaak van die Babiloniese verhaal, maar dan juis met as tema (wat later in die hoofstuk weer aan die orde kom) aan sy lesers 'n standpunt wat 'n eie unieke belydenis na vore wil bring: Teenoor die Babiloniese verhaal, wat begin en eindig met die vergoddeliking van die mens, lê die verhaal(e) in Genesis 6-9 klem op die sondigheid van die mens voor en na die vloed (vgl ook die bespreking van die verhaal van Noag en sy drie seuns wat vervolgens hanteer sal word).

In die Babiloniese verhaal is dit die wispelturige gode wat die skuld vir die vloed kry en dan ook self direk deur die vloed geraak word, terwyl die Bybelse verhaal die oorsaak van die vloed by die sonde van die mens soek. Jahweh straf regverdig deur die vloed as instrument te gebruik (vgl Kloos 1982:642) en word nie self deur die vloed geraak nie.

Die mens se sterflikheid word hier in die vloedverhaal en veral in die verhaal van die reuse (vgl bespreking hierbo) beklemtoon teenoor die Babiloniese verhaal wat die onsterflikheid van die mens handhaaf (vgl Swanepoel 1990:10).

Die oorsprong van die motief van die oorstroming kan volgens Vosloo (1986:6) teruggevind word in die feit dat die ou Nabye-Ooste, die destydse bekende wêreld, en met name die streke rondom die Tigris en die Eufraat duidelike tekens van groot, en in sommige gebiede herhaaldelike, oorstromings toon. Oorstromings was dus nie 'n onbekende faktor nie en het as motief in die oorlewerings van feitlik alle volke bly voortbestaan. So is dit dan ook waarskynlik as leenmotief in die Bybelse verhaal van die groot vloed opgeneem, maar met die spesifieke doel om die gekose tema(s) en die gesigspunt van die outeur te ondersteun.

3.4.8 Die aanwending van tradisies in die verhaal

Die enigste tradisie wat sterk funksioneer is die skeppingstradisie wat hier eerstens gebruik word om aan te dui dat Jahweh 'n einde maak aan sy skepping wat Hy gemaak het, soos beskryf in die tuinverhaal (Gen 2) en ook in die opsommende weergawe van die skepping in Genesis 1:1-2:4a.

In die tweede plek word dié tradisie ook gebruik om die nuwe skepping van Jahweh na die vloed, en daarmee saam die nuwe begin en die verbond met die mens - die bevestiging dat die skepping nooit weer deur so 'n ramp getref sal word nie - aan te dui. Die gebruik van die tradisie word veral herken aan die herhaling van Jahweh wat iets "gemaak/geskep" het (vgl wat hieroor onder styl hierbo gesê is), die objekte van sy skepping wat telkens herhaal word en die baie verwysings na "aarde/grond" (vgl hierbo).

3.4.9 Temas in die verhaal

Verskeie temas word aangesny. Indien, soos in die geval van die ander verhale, aanvaar word dat die verhaal, as gevolg van 'n bepaalde ontstaans- en groeigeskiedenis, op minstens twee vlakke funksioneer, kon 'n waarskynlike tema op die vroeëre vlak 'n ge-Jahwiseerde vloedverhaal as 'n tipe geloofsbelydenis wat die inhoud en teologie van die vloedverhale van die omliggende volke afwys, wees (vgl die bespreking van dié tema onder die vloedmotief hierbo).

Op die finale vlak word die volgende temas uitgelig:

- 1) Die mens se sonde en verdorwenheid versteur alle verhoudinge, naamlik met Jahweh, homself, ander mense en die res van die skepping;
- 2) Jahweh straf die sonde en maak 'n einde aan die sonde en dit wat deur die sonde geskend is;
- 3) Jahweh skep egter ook nuut, gee nuwe lewe en maak 'n nuwe begin;
- 4) Jahweh ontferm hom oor die regverdige, die een wat hom gehoorsaam;
- 5) Jahweh maak nie alle mense en diere dood nie, maar sluit 'n verbond met die (mense) wat Hy uitkies en verder in die nuwe skepping laat lewe.

3.5 9:18-29 Die verhaal van Noag en sy drie seuns

Dié teksgedeelte kan beslis ook as 'n verhaal getipeer word. Dit bevat pertinente verhaalkenmerke soos 'n verhaallyn met gebeure, karakters, intriges, tydsaanduiding en tydsverloop, motief en duidelike temas.

3.5.1 Tyd, tydsverloop, gebeure, die verhaallyn en karakters in die verhaal

Die verhaal begin met 'n verwysing na Noag en sy seuns, Sem, Gam en Jafet, wat uit die ark gekom het. Dit dui die tyd van die verhaal aan as na die afloop van die vloed. Tydsverloop word aangedui deur gebeure, wat die verhaallyn dra, waarin die bogenoemde vier karakters betrokke is, naamlik die uitkom uit die ark (beginruspunt), die plant van 'n wingerd, maak van wyn, wyn drink, dronk word, bespotting en bedekking, die vloek wat uitgespreek word, en die ontknoping en slot (eindruspunt).

Ten opsigte van die karakters is dit verder interessant om daarop te let dat Jahweh nie as karakter direk deelneem in die verhaal nie. Hy is egter wel indirek teenwoordig en betrokke deurdat na Hom verwys word in die seënspreuke oor Sem en Jafet in 9:26-27.

3.5.2 Die milieu van die verhaal

Die boerdery-agtergrond en milieu is ook hier merkbaar teenwoordig. Vir die eerste keer in die verhaalreeks word duiweboerdery ook by die naam genoem. Ook hídie verhaal kan dus as 'n "boerenverhaal" (Van Selms 1984:139) bestempel word.

Daar is egter ook (soos in die verhaal van die reuse) seksuele ondertone, wat veral deur die herhaalde verwysing na naaktheid gedra word, in die verhaal aanwesig.

3.5.3 Die styl van die verhaal

Die styl en atmosfeer van die verhaal word ewe-eens deur die volgende

woordherhalings gedra: behalwe die herhaling van die name van die vier karakters, ook “tent/e” (9:21, 27), “wyn” (21, 24), “gedrink” en “dronk” (24), “naak/kaal” (21, 22, 23), “slaaf/dienskneg” (25, 26, 27).

3.5.4 Motiewe in die verhaal

Wat motief betref, wil die verhaal beslis iets van die destydse volkere-opset en volkereverhoudinge en politiek sê. Volgens Vosloo (1986:7) verteenwoordig Sem die Semitiese volke van die Ooste (wat Israel insluit), Jafet die volke van die Weste en die Noordweste (wat die Filistyne insluit) en Gam Egipte en dié se onderhorige streke. Dit is interessant dat die vloek nie oor Gam self uitgespreek word nie, maar oor sy seun Kanaän, die stamvader van die Kanaäniete. Kanaän is nie eens ‘n karakter in die verhaal nie, maar word deurentyd genoem (9:18, 22, 25, 26, 27) en telkens in ‘n negatiewe lig gestel. Hierteenoor word die oordrewe beskrywing van Sem en Jafet se optrede in 9:23 as versterking van bogenoemde gestel. Dit dui op Israel se slegte verhouding met die Kanaäniete en Israel en die Filistyne se (dikwels gesamentlike) onderdrukking en oorheersing van die Kanaäniete (vgl Van Selms 1984:137-138; Vosloo 1986:7). Dit is verder ook interessant dat Gam die jongste seun van Noag is; moontlik ‘n verdere element van versterking van die bogenoemde motief wat deur die outeur gebruik word. Ons het dus waarskynlik hier met ‘n etiologie te make wat ten doel het om die vyandskap tussen die Semiete en die Kanaäniete te verduidelik.

Verder, veral vanweë die seksuele ondertone in die verhaal, word ook tegelykertyd verwys na Israel se weersin in die seksuele wanpraktyke wat deel was van die Kanaäniete se vrugbaarheidskultus en Baälaanbidding (vgl Vosloo 1986:7). Die kultus-motief is dus ook indirek hier teenwoordig.

‘n Ander motief uit die alledaagse lewe wat aan die orde kom, is byvoorbeeld die gesinsverhouding tussen ouers en kinders wat hier, soos die verhouding

tussen man en vrou (Gen 3) en broers (Gen 4), ook skeefgetrek word, en wel deur die verkeerde optrede van beide partye. So ook word die verantwoordelike en onverantwoordelike gebruik van 'n alledaagse produk soos wyn, onderlinge gesinsverantwoordelikhede en die uitspreek van seëninge en vloeke aan die orde gestel.

3.5.5 Temas in die verhaal

Op 'n vroeëre vlak (vgl die bespreking van die temas van die ander verhale) het dié verhaal waarskynlik as tema gehad, 'n verklaring van die oorheersing van die Kanaäniete deur Israel en die Filistyne (vgl motief hierbo). Dit word as verklaring vir, en in 'n sekere sin dalk ook 'n stuk rasionalisering van, die gegewe situasie aangebied.

Verder probeer die outeur ook om die weersin wat Jahweh sou hê in die wanpraktyke van die Kanaäniete se godsdiensoefening aan sy eerste lesers deur te gee. Dit word inderdaad Jahweh se weersin, en nie net Israel s'n nie, deurdat daarop gewys word dat dit Jahweh is wat gevra word om vir Sem en Jafet en hulle nageslag te seën. Dié seën brei die vloek oor Kanaän uit, want Sem en Jafet se seën is ten koste van Kanaän. Kanaän word Sem en Jafet se slawe. Die implikasie is dan dat dit alles Jahweh se wil is, waarskynlik vanweë die Kanaäniete se vyandige optrede teenoor Israel en dan natuurlik hulle verregaande kultusbeoefening. Die eer vir die huidige situasie word deur die verhaal, as 'n soort geloofsbelydenis, aan Jahweh gegee (vgl Von Rad soos aangehaal deur Van Selms 1984:137).

Hoewel dié verhaal (9:18-29) 'n afsonderlike verhaal vorm, verwys dit tog ook duidelik terug na die vloedverhaalreeks. Daarom is die motief van die sterflikheid van die mens, wat hier aangedui word deurdat Noag wat die vloed oorleef het, sterf (9:29), vir die outeur belangrik om deur te gee as 'n tema wat die standpunt van die ander vloedverhale weerlê (vgl Van Selms 1984:138-139).

Op die finale vlak word dié temas uitgebou tot die volgende:

- 1) Selfs regverdigde mense soos Noag doen sonde;
- 2) Sonde het altyd negatiewe gevolge en lei dikwels tot meer sonde;
- 3) Sonde het soms verreikende gevolge; selfs vir verskeie volke en ver nageslagte;
- 4) Elke mens het egter 'n keuse (soos bv in die geval van Noag se seuns wat twee heeltemal uiteenlopende keuses - twee reg en een verkeerd - gemaak het);
- 5) Die uiteinde van lewe op aarde vir die mens bly steeds die dood;
- 6) Jahweh is en bly steeds betrokke, al is dit soms agter die skerms en nie direk nie.

3.6 11:1-9 Die verhaal van die toring van Babel

3.6.1 Die ruimte en agtergrond van die verhaal

In hierdie verhaal tref ons vir die eerste keer meer spesifieke plekaanduidings as ruimte en agtergrond aan. Die verhaal speel in Mesopotamië af. Hiervoor word verskeie bewyse aangevoer: Volgens Van Selms (1984:161) dui die verhaal aan “..dat de mensen de vlakke van Sinear, Babylonië, vanuit de Syrische Woestijn bereikten en zich in de Eufraatvallei vestigden.” (vgl Aharoni en Avi-Yonah 1979:5,15). Die verwysing na die stad Babel (11:9) steun ook dié standpunt; so ook die verwysing na die boumateriaal wat gebruik word, naamlik gebrande stene en asfalt.

Die eerste lesers was egter waarskynlik in Palestina woonagtig aangesien hulle volgens 11:3 gewoon was aan die Palestynse boumateriaal van klip en klei. Die outeur vind dit gevolglik nodig om vir hulle te verduidelik dat gebakte stene in die plek van klip gebruik word en asfalt in die plek van klei. Indien vir die steeds mees ondersteunde datering van die J-bron gekies word,

naamlik rondom die 9e eeu voor Christus (hoewel nuwere navorsing, soos in Hoofstuk 1 aangedui, dit sterk bevraagteken) en kort na die omskakeling van 'n losse stammeverband tot 'n dinastie van die volk Israel (vgl bv Berge 1990:313; De Man 1992:50), gee dit nog 'n bietjie meer agtergrond oor hierdie eerste lesers en inderdaad die hele ontstaansituasie van die teks.

Wat ruimte betref, wys Fokkelman (1991:44) verder daarop dat die eerste aanduidings van ruimte vaag is en dat die mense op 'n nomadiese wyse ooswaarts beweeg (11:2). Hulle vestig hulle op die vlakte van Sinar (3); 'n meer spesifieke ruimte-aanduiding. Die bou van die stad en die toring (4) en die naam van die stad, naamlik Babel (9) maak die ruimte-aanduidings nog meer spesifiek. Dit lei tot wat Fokkelman 'n ruimterevolusie noem: 'n Toring, wat tot in die hemel reik, moet gebou word (4). Die ruimte op die aarde is nie meer genoeg nie. Hierdie ruimte-aanduiding het belangrike betekenis en teologiese implikasies. Meer hieroor later.

3.6.2 Die tyd van die verhaal

Die tyd van die verhaal word nie pertinent aangedui nie. Tyd in die verhaal word, volgens Fokkelman (1991:44), egter op 'n interessante wyse aangewend deurdat die opbloeï en val van Babel in die tyd van die Oergeskiedenis geplaas word.

Die tyd van die verhaal kan wel aangedui word as die tyd van die tegnologiese opbloeï. Die tegnologie en die bou van 'n stad kom hier vir die eerste keer in die verhale na vore. Dit word egter wel elders in die Oergeskiedenis reeds genoem, naamlik in die Genealogie in 4:17-26 waar verwys word na die stad wat Kain vir Henog gebou het (4:17), fluite en liere wat gemaak en bespeel is (4:21) en vakmanskap in koper en yster (4:22).

'n Verder tydsaanduiding is juis die meer spesifieke verwysings en

aanduidings wat daarop dui dat die kring in hierdie verhaal nouer getrek word as in die vorige verhale. Wanneer daar dan in Hoofstuk 1 aangedui word dat Genesis 1-11 die inleiding tot die Aartsvaderverhale is, kan ons hier in die verhaal in Genesis 11, wat as heelwat later aangedui word, sien dat die fokus juis nou kleiner word om ons uiteindelik, via 'n oorgang, naamlik die geslagsregister in 11:10-32, by Abraham uit te bring.

3.6.3 Die karakters, gebeure en verhaallyn in die verhaal

Die karakters wat deur sekere gebeure die verhaallyn vestig, is weereens "die mense" (11:2) wat een taal praat (beginruspunt en spanningsdraende element), ooswaarts trek, in die vlakte van Sinar gaan woon, mekaar aanmoedig en ompraat om 'n stad te bou, spesifieke boumateriaal voorberei en gebruik en dan uiteindelik 'n stad met 'n toring bou. Die resultaat van dié grootse bouprojek is dat Jahweh moet "afkom" (11:5) ('n stukkie ironie) om te sien wat daaronder aangaan. Jahweh is ontevrede met die gesindheid wat agter die bouprojek skuil en Hy bring taalverwarring onder die mense teweeg en verstrooi hulle daarvandaan oor die hele aarde. 'n Ontknoping vind plaas en 'n eindruspunt word bereik.

3.6.4 Die styl van die verhaal

Die styl word gedra deur woorde wat herhaal soos "die hele aarde/wêreld" (1, 4, 8, 9), "verstrooi" (4, 8, 9), "verwar" (7, 9), "taal" (1, 6, 7, 9), "stad" (4, 5, 8), "toring" (4, 5) en die baie verwysings na "ons" (3, 4, 7) en "hulle" (2, 3, 4, 6, 7, 8, 9).

3.6.5 Die milieu van die verhaal

Die bou-motief help om 'n ander milieu, naamlik van konstruksie en vakmanskap, langs die boerderymilieu te skep. Laasgenoemde funksioneer hier dus nie so prominent soos in die ander verhale nie.

3.6.6 Motiewe in die verhaal

Daar is reeds op die bou-motief gewys. Dit word ook (soos reeds aangedui is) op ander plekke in die verhale in die Oergeskiedenis aangetref, maar hier waarskynlik die sterkste uitgebou met die vermelding van die boumateriaal en bouprosesse.

Die verhaal funksioneer volgens Swanepoel (1990) ook op die militêr-politiese terrein. Sonde en nie-vertroue op Jahweh lei tot die bou van die stad met 'n baie hoë uitkyktoring by die stadsmuur. Dit is egter vreemd dat die mense dit doen, aangesien die verhaal aandui dat die hele wêreld slegs een taal gepraat het en daar dus klaarblyklik nie spanning en vyandskap was nie. In plaas van om op Jahweh te vertrou dat die situasie so sou bly en afhanklik van Hom te lewe, loop hulle die proses vooruit en probeer self planne maak vir beskerming en selfhandhawing (vgl Swanepoel 1990:11).

Verskeie motiewe in die verhaal probeer ook waarskynlik sekere van die destydse samelewingsvrae aanspreek, soos byvoorbeeld die vraag oor selfstandigheid, selfgesentreerdheid en prestasie by die mens, die vraag na die oorsaak van die verspreiding van die mens oor die hele aarde, die vraag na taalverskeidenheid, ensovoorts.

3.6.7 Temas in die verhaal

Wat temas betref, kom die volgende (waarskynlik op 'n vroeëre en latere vlak) sterk na vore:

- 1) Prestasie, ambisie en die gebruik van talente en hulpmiddels is nie verkeerd nie;
- 2) Die gesindheid daaragter is egter van groot belang;
- 3) Wanneer prestasie en ambisie egter bo gehoorsaamheid aan en

afhanklikheid van Jahweh gestel word en die mens die grens na Jahweh daarmee wil oorsteek, is dit sonde en teen Jahweh se wil;

- 4) Jahweh herbevestig die grense en stel ook nuwe begrensinge in deur die taalverwarring en verstrooiing oor die hele aarde.

3.7 Samevatting

Uit die resultate van dié ondersoek is dit duidelik dat die hipotese van hierdie navorsing, dat ons hier wel met verhale te maak het, wel as korrek bewys is.

Dié resultate van hierdie narratologiese ondersoek, tesame met al die voorafgaande resultate, word vervolgens gebruik in die detailanalise van die inhoud van die ses verhale.

HOOFSTUK 4

4. DETAILANALISE VAN DIE INHOUD VAN DIE SES VERHALE

Soos reeds aangedui is, is die doel van die detailanalise om aan die hand van die hele eksegetiese proses tot dusver 'n logiese sintese van die inhoud van die verhale te maak. Dit is 'n soeke na die betekenis; dit wat die verhaal volgens Vosloo (Vosloo 1988:172) vir die christenleser wil beteken.

Ten opsigte van die betekenis, ook nog die volgende: Voordat die verhaal vir die leser betekenis kan kry, moet die leser die aard van die teks en sy ontstaansituasie probeer verstaan en dit met sy eie situasie in verband bring. Die mens moet homself terugvind in die verhaal:

The Hebrew writers manifestly took delight in the artful limning of lifelike characters and actions, and so they created an unexhausted source of delight for a hundred generations of readers. But that pleasure of imaginative play is deeply interfused with a sense of great spiritual urgency. The biblical writers fashion their personages with a complicated, sometimes alluring, often fiercely insistent individuality, because it is in the stubbornness of human individuality that each man and woman encounters God or ignores Him, responds to or resist Him.

(Alter 1981:189)

Die resultate van die eksegeese word binne die verband van die versreël-groepe (sub-perikope) weergegee om sodoende die nodige verbande in die opbou van elke verhaal, maar daarmee saam ook die opbou van die verhale op mekaar, aan te dui. Uiteindelik word die somtotaal van die betekenis van die inhoud van die verhale in Genesis 1-11 in essensie weergegee vir die daarstelling van teologiese riglyne uit die gedeelte in die volgende hoofstuk.

4.1 2:4b-3:24 Die verhaal van die tuin van Eden

Die skepping en die woonplek van mens

4.1.1 2:4b-7 Die skepping van die aarde en die mens

Die klem op die aarde (wat hier voor die hemel genoem word in teenstelling met 1:1) en die mens, maak van Genesis 2:4b-7 die ideale inleiding tot wat Van Selms die “Boereverhaal” in Genesis 2:4b-3:24 noem. Die gedeelte beklemtoon die betekenis van die feit dat Jahweh, die God van Israel, alles in die heelal geskep het.

In vers 4b word die inhoud van Genesis 1:1-2:4a saamgevat. Op die saak word egter nou uitgebrei, maar vanuit 'n heel ander hoek as in die opsommende weergawe in Genesis 1. Die outeur, wat waarskynlik daaglik te doen kry met die grond en stof, die veld en die mis en reën, verstaan hier die skepping vanuit die perspektief van die mens en sy “Umwelt”. Hy integreer sy geloof in Jahweh met die bekende/met sy leefwêreld. Hy maak die hele skepping vir sy lesers verstaanbaar deur die gebruik van bekende, en vir hulle logiese, begrippe. Verder is daar vir die outeur geen spanning tussen die skepping van Jahweh en die “natuurlike prosesse” - soos reën (2:5) en mis (2:6) - waardeur Hy sy skepping in stand hou nie. Jahweh het die aarde gemaak en dit aan die mens - wat Hy uit stof van die aarde gemaak het (waarskynlik tekenend van die verganklikheid van die mens asook van sy Godgegewe band met die aarde) - gegee om dit te bewoon en te bewerk.

Die volgende betekenis kan dus, deur die leser vandag, uit die perikoopseksie herlei word:

- 1) Jahweh is die skepper. Dit word as 'n feit gestel. Hierdie geloofsverklaring is die basiese vertrekpunt vir 'n volgeling van

Jahweh. Daar kan by die gelowige mens twyfel bestaan oor presies HOE Jahweh geskep het, maar nie oor die feit DAT Hy geskep het nie. Dié insig is egter 'n geloofsprong en nie die noodwendige slotsom waartoe elke mens kom wat na die skepping kyk nie. Jahweh moet homself aan 'n mens openbaar vir wie Hy is en met hom/haar in verhouding tree, voordat die mens Hom werklik kan ken, erken en gelowig bely vir wie Hy is;

- 2) Jahweh skep nie net nie; Hy onderhou ook. So is Hy voortdurend besig om te skep EN te versorg. Die natuurlike prosesse, soos byvoorbeeld benatting van die plantewêreld, wat ons so dikwels as vanselfsprekend aanvaar, is instrumente van Jahweh se liefdevolle versorging. Wanneer die mens by die punt gekom het dat hy gelowig aanvaar wie Jahweh is, gaan sy oë ook oop vir Jahweh se wonderlike instandhouding en versorging van dag tot dag;
- 3) Ook die mens is deur Jahweh geskep en was nie maar van altyd af daar nie. Die mens se beperktheid, broosheid en afhanklikheid van Jahweh, word duidelik geteken: "Jahweh Elohîm het toe die mens gevorm uit die stof van die aarde en lewensasem in sy neus geblaas, sodat die mens 'n lewende wese geword het." (2:7). Selde word die mens so duidelik in perspektief gestel soos hier. Jahweh het die mens gemaak; daaruit kan ons aflei dat die mens vir Jahweh belangrik is. Jahweh het 'n doel met die mens se lewe. Die mens bly egter steeds vir sy lewe en totale menswees van Jahweh afhanklik;
- 4) Die tema van die mens as bewerker en instandhouer/opsigter word reeds hier in vers 5 aangeroer. Ek sal egter in 'n volgende perikoop hieraan breedvoerig aandag gee.

4.1.2 2:8-14 Die tuin van Eden

In die vorige perikoop word beskryf hoe die mens deur Jahweh gemaak is. Hier voorsien Jahweh ook nou vir hom 'n spesifieke woonplek in die tuin van

Jahweh. Dié beskrywing van die tuin - wat Von Rad as 'n Ou-Oosterse park met bome beskryf (Von Rad 1987:77; vgl ook die bespreking hieroor in Hoofstuk 3) - dui op die oorvloedige voorsiening van Jahweh aan die mens. Die mens woon saam met Jahweh in Jahweh se tuin!

Die antisipasie in die verhaal begin egter reeds styg vanaf die beginpunt in die vorige perikoop: As Jahweh dan so 'n mooi tuin gemaak het met soveel vrugbaarheid, - gesimboliseer deur die bome en riviere; waarom is Israel dan op vele plekke so 'n droë landstreek? Die outeur laat die leser besin oor die verandering wat ingetree het tussen die tóé van die skepping en die tuin van Eden en die nóú. Wat het dan verkeerd geloop dat die kontras so groot is? Is Jahweh dan nie meer getrou nie? Het Hy Israel verlaat? Waarom word twee bome uitgesonder? Waarom het die mens nie die kennis en die lewe in sy mag nie? Hierdie spanningslyn boei die leser tot en met die ontknoping.

Die verhaal word deurentyd realisties oorgedra deur die koppeling met werklike geografiese gebiede, name van riviere en selfs landbouprodukte en mineralerykdomme wat waarskynlik aan die eerste lesers bekend was. Die tuin is nie iets ver weg nie. Dit word geplaas binne die verstaanshorison van die volk Israel. Die verwysing na byvoorbeeld Assirië en Kus - wat in daardie tyd sterk moondhede met oorvloedige rykdom was - dien as versterking in die verhaal. Die outeur gebruik waarskynlik die bekende vrugbaarheid van die sogenaamde "vrugbare halfmaan" van die Tigris-Eufraat-gebied om iets van die idilliese tuin van Geneses 2-3 te sê.

Die mooi van die tuin van Eden toon iets van die graad en intensiteit van Jahweh se bemoeienis met, en liefde vir, die mens. Hoe groot is die ontferming van Jahweh nie; hoe heerlijk en veilig sy alomteenwoordigheid en gemeenskap! Wat het hierdie harmonie verbreek?

- 1) Hier kan ons duidelik sien hoe oorfloedig die voorsiening van Jahweh is. Die beskrywing van die tuin toon duidelik die omvang van Jahweh se ryke en genoegsame seën en versorging ten opsigte van die mens aan. Jahweh wil vir sy skepsels sorg. Hy wil net die beste vir hulle hê.

4.1.3 2:15-17 'n Blyplek en 'n opdrag

Jahweh stel die mens aan as bewerker en bewaarder in die tuin van Eden. Jahweh gee aan die mens verantwoordelikheid. Die mens word Jahweh se bondgenoot en verteenwoordiger. Jahweh voorsien egter aan al die mens se behoeftes: Kos sou hy altyd genoeg hê.

Die outeur verhoog die afwagting verder deur 'n opdrag/gebod om te gehoorsaam. 'n Spanningsituasie ontwikkel. Hoe sou die mens hierop reageer? Sou hy dit dankbaar gehoorsaam, of sou hy in ongehoorsaamheid sy eie besluite neem. Die leser kan nou vir hom-/haarself begin dink dat die oortreding van dié reël waarskynlik die verhoudingsbreuk en al die ellende veroorsaak het. Elke leser word opnuut gekonfronteer met Jahweh se voorskrifte en opdragte vir 'n sinvolle en oorfloedige lewe. Sodoende word elke leser die eerste mens.

Die opdrag/verbod word binne die raamwerk van wat aan die lesers bekend is, gegee. Die motief van die boom(e) word weer gebruik (vgl wat in Hoofstuk 3 oor die bome gesê is). Dit word in hierdie navorsing aanvaar dat die motief van die bome gebruik word om na lewe en die mens se soeke na ewigdurende lewe, aan die een kant, en die begeerte van die mens om ook van die oneindige kennisbron van Jahweh te kan gebruikmaak, aan die anderkant, verwys word:

- 1) Die mens, as skepsel van Jahweh, ontvang ook baie seëninge uit die hand van Jahweh. Die pragtige tuin word sy blyplek. Dit is duidelik dat die mens in Jahweh se oë belangrik is;

- 2) Saam met die groot voorreg, rus daar ook die groot verantwoordelikheid op die mens om uit dankbaarheid sy blyplek te bewerk en op te pas. Die gesonde balans tussen bewerk en bewaar is 'n duidelike voorveronderstelling. Die een word nie ten koste van die ander beklemtoon nie. Enige praktyk wat hierdie balans versteur, is in stryd met die wil van Jahweh in dié perikoop. Elke mens behoort in sy optrede in Jahweh se skepping homself voortdurend voor die vraag te stel of hy nie dalk besig is om deur sy bewerking sy bewaaropdrag te verontagsaam nie. Net so mag bewaring ook nie oorbeklemtoon word nie;
- 3) Saam met die opdrag om te bewerk, word daar verder deur Jahweh gehoorsaamheid as deel van die mens se verantwoordelikheid geëis. Nadat die mens soveel uit Jahweh se hand ontvang het, is dit feitlik ondenkbaar dat hy so ondankbaar sal wees om Jahweh nie te gehoorsaam nie. Deur die verbod op die eet van die vrugte van die één boom (tesame met sy opdrag bo) te aanvaar, sou die mens kon aantoon dat hy werklik die gawes uit die hand van Jahweh waardeer. Gehoorsaamheid blyk hier aangedui te word as sigbare en werklike dankbaarheid;
- 4) Jahweh se ontferming kom altyd eerste; die mens se optrede is altyd 'n reaksie, 'n antwoord - hetsy positief of negatief;
- 5) Die mens word altyd met 'n keuse gelaat. Jahweh dwing niemand tot gehoorsaamheid nie. Jahweh het die mens met onderskeidingsvermoë geskep om die regte keuses te kan uitoefen. Die konsekwensie van die verkeerde keuses word egter ook duidelik uitgespel, naamlik die dood. Versorging, in die volheid daarvan, word deur Jahweh aangebied. Wie egter dié versorging verwerp en sy eie keuses wil maak en besluite wil neem, distansieer homself van Jahweh se wil en ontferming (gee 'n tree uit die beskermende en versorgende oorvloed van Jahweh), en bring Jahweh se oordeel oor homself.

4.1.4 2:18-25 Skepping van die diere en die vrou

Benewens die aarde en die mens, glo die outeur dat Jahweh ook die skepper van, sowel die mak en wilde diere, as die voëls, is. In teenstelling met die Priestergeskrif se weergawe in Genesis 1, word hier nie melding gemaak van die seediere nie, waarskynlik omdat die mens in dié vroeë stadium maar 'n baie beperkte kennis van die lewe onder die water gehad het. Die antieke Semitiese beeld van die aarde - met alles wat lewe daarop - wat op pilare in die see staan, het nie werklik vir seelewe ruimte gelaat nie.

Die diere word gesien as hulp vir die mens. Die diere is die metgeselle van die mens in sy eensaamheid. Volgens die verhaal is die mens hier 'n planteter (2:16). Van spanning en vrees tussen mens en dier is daar dus geen sprake nie. 'n Vreedsaamheid en harmonie tussen die mens en die diereryk word geteken. Weereens kan die leser homself afvra na wat dan die harmonie tussen die mens en Jahweh aan die een kant, en die mens en alles om hom heen aan die ander kant, versteur het:

Die mens vind in geeneen van die diere die eienskappe van 'n ware bondgenoot wat werklik by hom pas en wat soos hy is nie. Jahweh maak vir die mens nou 'n ware bondgenoot. Die band tussen die eerste mens en sy maat is so sterk dat die outeur van die tuinverhaal sê dat hulle een liggaam is. Die vrou is, volgens hom, uit die man geneem en nie, soos die man en die diere, uit die grond nie. Hiermee verklaar die outeur die feit dat die man en vrou selfs 'n hegte eenheid as ouer en kind vorm. Hulle vorm psigies en fisies 'n eenheid. Jahweh het die man en vrou vir mekaar gegee. Jahweh het ook die seksualiteit, wat deur die naaktheid (2:25) geïmpliseer word (vgl ook 9:18-29), gegee. Hulle hoef hulle nie vir mekaar te skaam nie, want hulle is een. Jahweh het die vrou vir die mens gegee; Jahweh het hulle vir mekaar gegee.

Die element van afwagting neem egter steeds toe: Wat het dan van dié harmonie geword? Vanwaar al die huwelikspanning en egbreuk, wat reeds in die tyd van die eerste lesers aan die orde van die dag was?

Hiermee is die skeppingsdeel van die tuinverhaal afgehandel. Die elemente van die onstabieleit wat deurgaans deurgeskemer het, loop nou in 3:1-7 uit op ernstige konflik en komplikasies, 'n klimaks van verantwoording voor Jahweh (3:8-19), en (soos reeds aangedui) 'n ontknoping en eindruspunt (3:20-24):

- 1) Die mens word in harmonie met die hele diereryk geteken. Die mens word wel in beheer gestel, maar die diere word as sy metgeselle geteken. Hulle word vir hom in sy eensaamheid gegee. Die mens se betrokkenheid in die natuur versteur dus nie die harmonie nie. Die mens se groter intellektuele vermoëns word hier tot voordeel van die hele skepping aangewend;
- 2) Tog is daar geen dier met wie die mens hom werklik kan vereenselwig nie. Hy vind niemand wat sy gelyke en sy hulp kan wees nie, niemand met wie hy op sy intellektuele en emosionele vlak kan kommunikeer en vir wie hy homself werklik kan gee nie. Die behoefte aan iemand soos hy kan nie in die diereryk bevredig word nie;
- 3) Die besondere band en eenheid tussen man en vrou word beklemtoon. Hierdie band tussen twee mense wat by mekaar pas en mekaar aantrek, is selfs sterker as bloedbande: Die man en die vrou verlaat hulle ouerhuise en vorm saam 'n nuwe huis en 'n nuwe eenheid. Jahweh self skep hierdie eenheid. Jahweh gee die huweliksmaats vir mekaar om as mekaar se gelyke en hulp in die innigste moontlike verhouding met mekaar saam te leef. Die implikasie van dié nuwe eenheid is verder dat dit 'n permanente eenheid sal wees, en nie bloot 'n kortstondige verhouding sonder werklike verbintenis nie. Dit word op dieselfde vlak, en selfs meer permanent, as 'n ouer-kindverhouding geplaas.

Die mens se ongehoorsaamheid en Jahweh se straf daarop

4.1.5 3:1-7 Die mens word verlei en doen sonde

Die afwagting in die verhaal word steeds meer intens. Die mens eet van die verbode vrugte. Die mens besef dat hy in staat is om sy eie wil te doen. Hy verkies dit dan bo gehoorsaamheid aan Jahweh.

Die rol wat die slang hier speel, is reeds aangeroer. Ek volstaan hier met die volgende: Die slang is bloot een van die karakters in die verhaal. Hy speel die rol van die verleier. Die keuse van die outeur val op die slang, waarskynlik omdat die mens en die slang tradisioneel in disharmonie en vrees vir mekaar leef en die slang ook destyds in vele kulture en godsdienste as slinks en wys (met insig en vernuf) geteken is. Verder seil die slang op die grond, en loop dit nie soos die ander wilde diere nie. Laasgenoemde eienskap van die slang beskou die outeur as deel van die oordeel van Jahweh oor die slang (vgl 3:14). Die slang is dus nie 'n demoniese mag of wese wat die mens in sonde laat val nie; die mens kies self vir die sonde en ongehoorsaamheid aan Jahweh. Die slang verlei ook nie die mens deur nie die waarheid te praat nie, maar wel deur nie die volle implikasies van die waarheid aan die mens mee te deel nie. Die eet van die vrugte maak die mens se oë oop sodat hy sekere dinge soos Jahweh kan sien, maar die mens is nie reg vir wat die oorsteek van dié grens alles behels nie; 'n grens wat Jahweh die mens verbied het om oor te steek.

Die motief van die boom is weereens aanwesig. Die mens se oë gaan oop wanneer hy die vrugte eet (vgl ook hier die bespreking van die boommotief in Hoofstuk 3 onder die narratologiese ondersoek van die tuinverhaal). Wanneer die mens se oë oopgaan, besef hulle dat hulle naak is. Die spontaniteit en harmonie is wreed versteur wanneer dit vir die mense nodig word om hulle te bedek omdat hulle skaam is vir Jahweh:

- 1) Die mens misbruik sy vryheid en maak verkeerde keuses. Hy laat hom mislei en kan nie die skuld op iets of iemand, buiten homself, pak nie. Hy is geskape met die vermoë om te kan redeneer en onderskei. Hy besluit egter om sy eie wil, teen Jahweh se wil in, te volg. Die mens se begeerte om groter te wees as wat hy is, word duidelik geteken. Ook die “aansteeklikheid” van sonde en die soeke na iemand om saam te oortree, word geïllustreer.
Ten spyte van al die seëninge uit die hand van Jahweh, is die mens tog ondankbaar en ongehoorsaam (en moet hy van die een boom eet waarvan hy belet is om te eet, terwyl daar in dieselfde tuin honderde bome is waarvan hy wel mag geëet het);
- 2) Die onlogiese optrede van die mens, om teen Jahweh se versorging en oorfloed te kies, ten gunste van al die rampe wat dit mag inhou, word hier pragtig geïllustreer. Dit word alles gedoen in die hoop dat as die mens soos Jahweh is, en alles weet, hy minder afhanklik sal wees en homself beter sal kan versorg en handhaaf;
- 3) Sonde verander ‘n mens. Sonde bring afstand en verwydering tussen mense en Jahweh. Sonde laat ‘n mens weerloos voel. Onmiddellik is die mens skaam.

4.1.6 3:8-13 Jahweh ontmasker die skuldige mens

Vers 8 sluit in ‘n groot mate aan by die voorafgaande gedeelte. Die mense is nie net skielik met mekaar in disharmonie nie. Ook teenoor Jahweh tree die mens anders op; hulle is meteens skaam en bang vir Jahweh. Die natuurlike omgang tussen Jahweh en die mens word verbreek deur die mens se ongehoorsaamheid. Elke leser word gekonfronteer met sy eie ongehoorsaamheid, en die van die hele mensdom, wat die harmonie en vrede met Jahweh, sy God, versteur.

Vers 8 gee egter ook die agtergrond vir, en lei tot ontmaskering van, die skuldige mens deur Jahweh. Na die ontdekking, volg die verhoor. Jahweh wil van die mens weet waarom hy die vrugte van die verbode boom geëet het.

In vers 10 sien ons ook duidelik hoe een oortreding lei tot die volgende. Die ongehoorsaamheid van die mens en die eet van die vrugte, dwing die mens hier om 'n leuen te vertel uit vrees vir konfrontasie en straf. Die mens kruip weg, nie omdat hulle kaal was nie, want hulle was nie (3:7), maar omdat hulle bang was vir straf (vgl ook Propp 1990:195).

Al hoe meer gevolge van die ongehoorsaamheid van die mens word sigbaar. Verwyte word heen en weer geslinger: Die man sê dit is die vrou, wat Jahweh vir hom gegee het, wat hom verlei het (3:12). Die vrou weer, gee die slang, wat Jahweh gemaak het, die skuld vir die sonde (3:13). Die eens harmonieuse saambestaan van Jahweh, mens en dier is versteur deur die ongehoorsaamheid van die mens. Die prentjie is nou vir die leser verstaanbaar. Die wêreld wat nou geteken word, is meer bekend. Dit is dieselfde stukkende wêreld wat hy/sy elke dag om hom/haar waarneem. Tog moet die ergste nog kom:

- 1) Ongehoorsaamheid bring verwydering tussen die mens en Jahweh. Die mens se sonde veroorsaak dat hy/sy vir Jahweh wegkruip en nie meer met vrymoedigheid tot Hom kan nader nie. Wanneer die mens teen Jahweh se wil kies, kan sy verhouding met Jahweh net nie meer dieselfde wees nie;
- 2) Dit is egter Jahweh wat steeds die mens opsoek en van sy kant af nie die verhouding opsê nie. Hy is egter baie teleurgesteld in die mens en kwaad oor die ongehoorsaamheid. Jahweh is hartseer oor die verhoudingsbreuk wat as gevolg van die sonde, van die mens se kant af, ontstaan het;

- 3) Wanneer Jahweh navrae doen oor die mens se ongehoorsaamheid, sien ons nog duideliker hoe groot die breuk reeds tussen mens en mens (man en vrou), asook mens en dier (natuur) geword het. Oor en weer word beskuldigings geslinger. Almal probeer hulle self verontskuldig deur die skuld op ander, selfs Jahweh, te pak. Sonde lei tot meer sonde. Die afstand tussen die mens, en almal en alles waarmee hy in verhouding staan, word net al hoe groter.

4.1.7 3:14-19 Jahweh se oordeel en straf

Na die verhoor, maak Jahweh, die regverdige regter, sy uitspraak bekend. Al die betrokke partye word skuldig bevind. Elkeen se straf word ook aangekondig. Die straf van elkeen kom ooreen met sy/haar eie aard en doel op aarde:

- 1) Die slang sou voortaan op sy maag seil. Die slang en die mens sou verder in permanente en verbete konflik en stryd wees (3:14-15). Die een sal aanhoudend probeer om die ander te vernietig. Hiermee is daar dus 'n aanduiding van geen vrede meer tussen mens en dier nie. Die verhaalmatigheid van die perikoop en sentrale motief van oordeel in die perikoopseksie (3:14-19), laat geen ruimte vir 'n dogmatiese interpretasie van enige aard nie: Die slang is nie hier die verpersoonliking van die duiwel nie. Hier is geen sprake van 'n sogenaamde "moederbelofte" wat na Christus vooruit sou wys nie. Inteendeel, hier word nie eens met die mens gepraat nie. Vers 15 vorm deel van die hele oordeelsaankondiging en bevat Jahweh se straf op die slang se aandeel in die sonde van die mens;
- 2) Die straf van die vrou (3:16) is dat sy nie meer gelyk met die man sal wees nie, maar aan hom onderdanig. Dié onderhorige posisie van die vrou in hele ou Semitiese wêreld word deur die outeur verklaar aan die hand van die vrou se aandeel in die sonde van die mens. Verder sal

- swangerskap en kindergeboorte met groot moeite en pyn gepaard gaan. Nog 'n aspek van vrou-wees wat uit die verhaal verklaar word;
- 3) Die man, wat as heerser oor die aarde aangestel is, se straf is die volgende (vgl 3:17-19): Hy moet hoor dat die aarde deur sy toedoen vervloek is. Die grond sal hom nie meer goedgesind wees nie. Arbeidsmoeite sal nodig wees om te kan eet. Vir die Israelitiese landbouer word 'n bekende beeld van onkruid tussen die gesaaides aangedui as deel van die straf op die sonde.

Die sterflikheid van die mens en sy terugkeer na die aarde waaruit Jahweh hom/haar geskape het, vorm ook deel van die straf van die mens (vgl ook die verkorting van jare as straf in die verhaal in 6:1-4). Dit sluit aan by die motief van die lewensboom/lewensgeheim wat vir die mensdom verlore geraak het.

Dit blyk dus duidelik dat die outeur, vanuit sy verstaan, die probleme en vraagstukke in die samelewing, waarvoor die mens nie 'n verklaring het nie, toeskryf aan die sonde van die mens tesame met die straf van Jahweh op dié sonde. Jahweh het alles "goed" gemaak. Slegs in 2:9 en hier in 2:18 word na "goed" ten opsigte van die skepping verwys (in vergelyking met herhaaldelike verwysings na "dit is goed" in Gen 1). Hier word gesê dat Jahweh gesien het dat dit nie "goed" is dat die mens alleen nie. Per implikasie was die res van die skepping tot op die punt dus goed (vgl 2:9 "...allerhande bome, mooi om te sien en *goed* om van te eet..."). Toe maak Jahweh die vrou, wat ook die skepping van die mens "goed" maak. Dus word die eindproduk van skepping deur Jahweh in Genesis 2 ook as "goed" aangedui. Die mens versteur dié skeppingsharmonie. Dit vorm deel van sy (die outeur se) geloofsbelydenis:

- 1) Die mens se sonde en Jahweh se regverdige oordeel daarvoor, verander die harmonie van Genesis 2 totaal tot die meer herkenbare chaos-werklikheid wat ons elke dag om ons ervaar. Van toe af sou niks meer maklik en ongekompliseerd wees nie. Vyandskap, moeite, pyn,

swaarkry, hartseer, oorheersing en dood word deel van die harde nadiesondewerklikheid. Die versteurde verhoudings tussen die mens en homself, man en vrou, mens en ander mense, mens en dier, mens en die res van die natuur, en ook mens en Jahweh, duur voort;

- 2) Jahweh is kwaad oor die sonde en daarom straf Hy dit. Sonde kan nie maar net toegelaat word nie;
- 3) Jahweh wil hê dat die mens sien hoe verskriklik ongehoorsaamheid, en die gevolge daarvan, is. Genesis 3 se skerp kontras met Genesis 2 word gebruik om die leser se oë oop te maak vir dit wat sonde doen. Ons word hierdeur vermaan en opgeroep om anders te reageer op God se versorging, ontferming en liefde. Ons word opgeroep om anders te lewe en die regte keuses te maak en besluite te neem;
- 4) Daar is egter ook baie genade in die straf deurdat die mens nie summier sterf soos wat Jahweh in 2:17 aangedui het die straf sal wees nie;
- 5) Dood, aan die einde van die aardse lewe, is egter wel deel van die gevolge van, en Jahweh se straf op, die sonde. Daar word in 3:19 en 3:22 hierna verwys.

4.1.8 3:20-21 Genade ten spyte van die oordeel

Die outeur toon egter in die ontknoping van sy verhaal aan dat die genade en ontferming van Jahweh groot is. Hoewel die mens sterf, gee Jahweh vir hom 'n nageslag (3:20). Die feit dat die mens sterf en nie vir altyd in hierdie stukkende sonde-werklikheid voortleef nie, is inderwaarheid ook 'n stuk genade. Jahweh maak dus ook 'n einde aan hierdie seer en swaarkry wat die mens oor homself gebring het. Jahweh bly die God wat vir die mens sorg en in sy daaglikse behoeftes voorsien (3:21). Jahweh verstoot nie die mens nie. Hy straf die sonde, maar bly lief vir en vergeef die mens wat die sonde gedoen het. Buite die tuin bly Jahweh nog steeds die God wat omgee vir sy skepsels. Hy is die een wat ook steeds aan die fisiese behoeftes van die mens, soos klere (3:21), voorsien.

Die Jahweh-God wat geskep het en nou hier die sonde straf, is dieselfde God wat later in die Jahwisverhale met Abraham 'n verbond sluit om vir sy nageslag 'n God te wees. Die sonde en die straf is dus nie die einde van Jahweh se pad met die mens nie. Dit is eintlik maar slegs die begin van Jahweh se poging om die verhouding tussen Hom en die mens, wat deur die mens vertroebel is, te herstel:

- 1) Jahweh se genade en ontferming word steeds beklemtoon; dié genade wat ons reeds in 3:9 gesien het wanneer Jahweh die skuldige mens kom opsoek. Fisiese versorging en die voortbestaan van die mensdom word, ten spyte van die sonde en die stukkende werklikheid, gewaarborg.

4.1.9 3:22-24 Die mens word uit die tuin verdryf

Waar die opskrif by die vorige versreëlgroep “genade ten spyte van die oordeel” is, kan die opskrif hier by 3:22-24 maklik “straf ten spyte van genade” of miskien nog beter, “straf as deel van die genade”, wees. Jahweh is wel die genadige God wat nie sy verhouding met die mens beëindig nie, maar Hy is ook die God wat in sy regverdigheid die sonde veroordeel en straf. Die vonnis (3:13-19) word voltrek en die mens word verdryf uit die tuin. Waar die harmonie reeds in al die verhoudinge van die mens versteur is, word die seël hier net daarop geplaas: Die mens word uit die plek van volmaakte harmonie weggestuur om die aarde te gaan bewerk (3:23). Die finaliteit van die versteuring in die harmonie word versterk deur die plasing van géruubs en die swaard om te verhoed dat die mens weer kan terugkeer (3:24). Die motief van die boom van die lewe word hier gebruik, waarskynlik om die mensdom se verlies aan die ewigdurende aardse lewe aan te dui. Weereens skemer die ontferming van Jahweh hier ook deur.

Aan die einde van die verhaal word 'n eindruspunt - weliswaar buite die tuin - bereik:

- 1) Die oordeel en straf oor die sonde word voltrek. Dit wat ons vandag nog ken, neem 'n aanvang: Die lewe buite, en sonder die harmonie van, die tuin;
- 2) Die opdrag aan die mens om te bewerk, word egter herhaal. Ten spyte van alles bly die mens steeds Jahweh se aangestelde en verteenwoordiger in die wêreld. Jahweh wil die mens steeds gebruik;
- 3) Soos reeds aangedui, maak Jahweh in sy genade ook 'n einde aan hierdie swaar aardse bestaan van die mens, deur die mens nie vir ewig in hierdie stukkende wêreld te laat lewe nie.

4.2 4:1-16 Die verhaal van Kain en Abel

4.2.1 4:1-2 Kain en Abel

Die verhaal begin met die bemoeienis en ontferming van Jahweh teenoor die mens duidelik sigbaar. Jahweh gee aan Adam en Eva twee kinders, twee seuns, wat 'n aanduiding is van Jahweh se groot seën oor die ouers. Die seuns is voorspoedig en ook hulle ervaar Jahweh se seën en versorging in hulle werk en onderskeie boerderye:

- 1) Jahweh is in die alledaagse lewe van die mens betrokke. Hoewel daar, as gevolg van die sonde van die mens, vir die vrou swaarkry, groot moeite en pyn met swangerskap en geboorte gepaard gaan, ervaar die vrou (saam met die man) steeds Jahweh se hand in die skenk van 'n nuwe lewe en 'n nageslag. Jahweh sorg steeds vir die mens na die sondebreek en buite die tuin;
- 2) Jahweh se voorsiening in die alledaagse lewe, soos byvoorbeeld met die voorsiening van velklere in 3:21, word verder uitgebeeld in die versorging van die nageslag van Adam en Eva. Jahweh bly getrou - ook aan die nageslag;

- 3) Jahweh versorg egter ook deur die mens se medewerking en eie verantwoordelikheid. Soos wat Hy aan Adam in 2:15-16 'n tuin en 'n opdrag gegee het om te bewerk en daarvan te lewe, net so versorg Hy ook Adam en Eva se seuns deur elkeen se boerdery.

4.2.2 4:3-5 Die broers se offers

As godsdienstige mense bring altwee die broers 'n gedeelte van hulle landbouopbrengs na die offeraltaar. Jahweh aanvaar egter slegs Abel se offer en nie Kain s'n ook nie. Die verhaal dui nie aan hoe Kain dit teweete gekom het nie, maar hy het dit wel geweet. Die verhaal dui ook nie hier aan waarom Jahweh nie die offer van Kain aanvaar nie. Uit sy woede, nadat Jahweh se besluit bekend word en uit sy optrede in die res van die verhaal, kan die leser maar net aflei dat dit as gevolg van sy gesindheid was dat sy offer nie aanvaar is nie. Jahweh se besluit laat Kain baie kwaad en bedruk word.

Die outeur gebruik waarskynlik ook hierdie deel van die verhaal om aan te dui waarom die Ou-Israeliet 'n afstand tussen hom en die Keniete (vgl die bespreking in Hoofstuk 3) ervaar:

- 1) Godsdienst (gemeenskap met God) is veronderstel om deel van die mens se alledaagse lewe te wees. Die verhaal toon duidelik hoe die broers hulle dankbaarheid, vir fisiese versorging deur Jahweh, toon deur 'n deel van dié seën en versorging weer aan Jahweh terug te gee as 'n offer. Dit is terselfdertyd ook 'n blyk van verdere afhanklikheid en 'n versoek dat Jahweh hulle verder ook sal seën;
- 2) Kultusbeoefening en godsdienst is egter nie bloot meganies nie. Jahweh is nie slegs in die bring van offers geïnteresseer nie, maar ook in dit wat agter die godsdienst lê, naamlik die gesindheid waarmee ek my godsdienst beoefen.

4.2.3 4:6-7 Jahweh waarsku Kain

Jahweh sien Kain se woede en teleurstelling raak. Hy herinner hom daaraan dat as hy goed doen, waarskynlik dan die regte optrede vanuit die regte gesindheid, daar vir hom blydskap en voorspoed, as seën uit Jahweh se hand, wag. Hier is waarskynlik 'n aanduiding dat Kain dit nie met sy offer gedoen het nie. Jahweh waarsku hom egter ook vroegtydig om nie die sonde vatkans en groeikans te gee nie, maar om daarteen weerstand te bied en daarvoor te heers:

- 1) Jahweh sien die mens se teleurstellings raak en gee om. Hy reageer daarop en bied oplossings- en herstelmoontlikhede aan;
- 2) Jahweh moedig dan ook die mens aan om reg te lewe - ook met die regte gesindheid - en die moontlikhede wat Jahweh hom bied, aan te gryp;
- 3) Jahweh waarsku ook die mens teen die sonde, asook die mag en gevare daarvan;
- 4) Die mens het 'n keuse. Sonde val nie op die mens nie. Die mens kies in elke situasie vór of téén die sonde.

4.2.4 4:8 Kain maak vir Abel dood

Kain luister nie na die waarskuwings van Jahweh nie. Hy praat met Abel (Die inhoud van die gesprek word nie aangedui nie. Dit kon dalk 'n woede-uiting wees, of 'n uitnodiging om saam veld toe te gaan, of dalk 'n kombinasie van die twee.) en wanneer hulle alleen in die veld is, oorrompel hy hom en slaan hom dood:

- 1) Die gevolge van ongehoorsaamheid word geïllustreer. Die een sonde lei tot die volgende. Onverwerkte woede en teleurstelling wat gekoester word en broei, vind uiteindelik hier neerslag in moord;

- 2) Kain dóén egter die sonde; dit gebeur nie net met hom nie! Hy het 'n keuse gehad wat Jahweh, tesame met die gevolge van die verskillende opsies, baie duidelik vir hom uitgestippel het.

4.2.5 4:9-12 Jahweh veroordeel Kain se daad en kondig sy straf aan

Jahweh, wat vir Kain teen die sonde en die gevolge daarvan gewaarsku het, wys nou vir Kain daarop dat dit waarteen Hy hom gewaarsku het, wel gebeur het. Hy roep Kain tot verantwoording oor Abel se dood en kondig sy straf in die vorm van 'n vloek aan. Dit is interessant om daarop te let dat al drie die strafelemente verband hou met die "grond" wat die bloed van Abel ingedrink het nadat Kain hom doodgeslaan het: Hy word van dié (dieselfde) "grond" af verban; wanneer hy in die toekoms "grond" bewerk, sal dit nie vir hom 'n opbrengs gee nie; en hy sal 'n doellose swerwer "op aarde/op die grond" wees (4:11-12). Dieselfde grond wat Kain bevlek het met sy sonde en Abel se bloed, word nou 'n teken van sy straf: Hy word dus gedoem tot die swerwersbestaan waarop hy neergesien het (vgl die bespreking hiervan onder 3.2.4 in Hoofstuk 3):

- 1) Jahweh straf ongehoorsaamheid, want dit is teen sy wil en plan met die mens en die res van die skepping. Die straf hou verband met die spesifieke sonde;
- 2) Die straf is swaar, maar tog nie die doodstraf nie. Dit dui op die hoë premie wat Jahweh op die lewe van 'n mens plaas. Lewe is belangrik en Jahweh wil hê dat mense ook mekaar se lewe moet respekteer en beskerm. Dit word ook beklemtoon deur die aanduiding dat Jahweh vir Kain uitvra na sy broer (4:9).

4.2.6 4:13-14 Kain smee om vergiffenis

Kain smee om vergiffenis. Sy straf is vir hom te swaar. Tesame met die feit dat hy van sy grond verdryf word en 'n doellose swerwer op aarde sou wees, is sy argument ook dat hy nou van Jahweh verwyder sal wees en dat almal wat hom raakloop, hom sal doodmaak:

- 1) Die verhaal toon dat die mens en Jahweh in 'n verhouding staan wat dit vir die mens, selfs na die sonde en straf, moontlik maak om met Jahweh in gesprek te tree. Jahweh bly toeganklik vir die mens. Dit is dikwels egter die mens wat skaam-kwaad is na die sonde en nie met Jahweh in gesprek wil tree nie (vgl bv Adam en Eva wat vir Jahweh wegkruip in die tuin in 3:8).

4.2.7 4:15 Jahweh is genadig: Hy gee vir Kain 'n teken

Jahweh bevestig dat Kain se lewe vir Hom belangrik is. Kain sal nie deur enigiemand doodgemaak word nie. Jahweh sal daarvoor sorg en rekenskap eis van elkeen wat Kain se lewe in gevaar stel. Hiervoor gee Jahweh vir hom 'n teken (die inhoud van dié teken word nie bekendgemaak nie). Die teken dui verder daarop dat Kain nie van Jahweh, en sy bemoeienis en versorging, vervreem is soos wat hy in 4:14 vrees nie.

Die straf vir die sonde word egter nie teruggetrek nie: Kain word steeds van sy grond verdryf. Die gevolge van die sonde bly dus staan ten spyte van begenadiging:

- 1) Jahweh sê ook nie van sy kant af die verhouding met die mens wat sonde doen op nie. Hy vergewe en begenadig;
- 2) Die gevolge van, en die straf op, die sonde bly egter vas staan.

4.2.8 4:16 Kain se nuwe woonplek

Kain se straf word voltrek en hy vind 'n nuwe woonplek in Nod, waarvan die naam iets soos "swerwersland" (vgl 4:12) beteken. Volgens die outeur is dié swerwerswoonplek Oos van Eden (vgl ook Van Selms 1984:85). Die "weggaan" van Kain van Jahweh af moet waarskynlik nie gelees word as dat Jahweh sy rug op Kain keer nie, maar eerder as 'n aanduiding dat die vonnis (van 4:9-12 soos versag in 15) nou voltrek is. In die gee van die swerwersland toon Jahweh dat Hy steeds vir Kain wil versorg en begelei. Hiermee is die verhaal afgehandel en word 'n eindruspunt bereik:

- 1) Jahweh versorg nog steeds die mens ten spyte van die sonde. Vir die swerwer word nie net 'n beskermingsteken gegee nie, maar ook 'n plek waar hy asiel vind.

4.3 6:1-4 Die verhaal van die reuse

4.3.1 6:1-2 Die mense (dogters) se optrede

Hoewel die verhaal aandui dat die "hemelwesens/seuns van God" 'n aandeel in die verkeerde het, dui dit tog ook daarop dat die huwelike van die dogters van die mense nog 'n poging (soos die eet van die vrugte in 2:4-6) is om die grens na Jahweh oor te steek (vgl Clines 1996:79-80) en meer soos Hy te probeer wees. (Vir 'n verklaring van die hele hemelwesens-probleem, vergelyk die bespreking onder 3.3; vgl ook Clines 1996:75-88):

- 1) Die mens wil meer soos Jahweh wees, sy kennis hê en self oor sy/haar eie lewe besluit en beskik. Die mens kan egter nie die verantwoordelikheid bybring wat met die meerdere kennis gepaardgaan nie. Die mens sukkel selfs om die basiese verantwoordelikhede van menswees na te kom, naamlik gehoorsaamheid teenoor Jahweh en dankbaarheid vir al die seëninge uit Jahweh se hand.

4.3.2 6:3 Jahweh se reaksie op die mense se optrede

Jahweh reageer op die vergrype en sonde. Die straf is 'n verkorting van die mens se lewe op aarde (vgl ook 3:22-24). Dit kan egter ook soos in Genesis 3 as 'n bedekte seën gesien word waardeur Jahweh die sondemoontlikhede beperk en ook die mens nie vir altyd in hierdie na-die-sonde-werklikheid laat voortploeter nie. Dié straf word voltrek deurdat Jahweh sy "Gees", wat hier waarskynlik dui op sy versorging en bemoeienis, op 'n stadium van die mens onttrek, met die gevolg dat die mens sterf:

- 1) Weereens dui Jahweh aan dat Hy die sonde gaan straf. Weereens het die straf en inperking te make met die spesifieke oortreding: Die mens wat soos Jahweh wil wees, en ewig wil lewe, se lewe word juis ingeperk;
- 2) Die mens is nie in staat om die verantwoordelikheid wat saam met die seën van 'n lang lewe kom, na te kom nie. Saam met die straf, is die verkorting van die lewensduur van die mens dus ook 'n seën;
- 3) Dit alles dui verder op die mens se beperktheid teenoor Jahweh se grootheid en almag.

4.3.3 6:4 Die (verdere) resultate van die mense se optrede

Die verhaal sluit af deur te wys dat daar uit die sonde van die mens verdere onnatuurlikhede, in dié geval buitengewoon groot mense, spruit. Daar word egter (soos reeds vroeër aangedui) na hêrdie "reuse" verwys as die sterk manne "van die ou tyd". Jahweh het 'n einde hieraan gemaak deur die lewensduurbepanking wat in vers 3 aangekondig word. Die straf het dus reeds in werking getree en die saak is hiermee afgehandel:

- 1) Jahweh bly getrou aan sy woord en straf die sonde in die praktyk;
- 2) Die mens ervaar dus ook hier direk die gevolge van sy/haar sonde;
- 3) Jahweh hou egter nie op om met die mens bemoeienis te maak nie.

Deurdad na die “ou tyd” verwys word, word ook aangedui dat Jahweh in die hede, die “nuwe tyd”, nog steeds ‘n pad met die mens stap.

4.4 6:5-9:19 Die verhaal van die groot vloed

Genesis 6:5-22

4.4.1 6:5-7 Jahweh se reaksie op die mens se sonde: Teleurstelling, droefheid en woede

Die beskrywing van die mens na die eerste sonde in die tuin van Eden bied die leser min om oor opgewonde te raak. Hierdie verhaal begin op dieselfde droewige noot as waarop die vorige een (6:1-4) geëindig het: Die mens se verdorwenheid neem toe. Die slegte dinge wat hy in sy hart bedink, word uitgedruk in dade van boosheid (6:5). Wanneer Jahweh hierdie toename in die sonde van die mens sien, maak dit Hom baie hartseer en baie kwaad (6:6). Sterk emosie word uitgedruk wanneer die outeur aandui dat die hartseer wat Jahweh beleef, is vanweë die feit dat Hy die mens gemaak het. Jahweh is so spyt dat Hy die mens gemaak het dat Hy besluit om die mense, diere en voëls van die aarde af te laat vergaan (6:7). Vers 7 dui verder aan dat Jahweh so ontsteld is oor die sonde van die mens dat Hy klaarblyklik selfs hartseer is dat Hy die diere en voëls gemaak het:

- 1) Sonde kring steeds wyer uit. Dié gedeelte toon ook duidelik aan hoe die sonde wat die mens in sy hart bedink, ‘n effek op sy lewe en optrede het;
- 2) Jahweh se intense emosie oor die sonde van die mens word hier die sterkste nog in al die verhale uitgedruk. Jahweh het ‘n absolute haat teenoor die sonde;
- 3) Sonde se effek op die ander skepsels op aarde kom ook duidelik na vore. Die straf op die sonde gaan ook die res van die skepping intens raak.

4.4.2 6:8-10 Noag word voorgestel: Darem een regverdige!

Die bekendstelling van Noag, die “regverdige man” (6:9), wat “genade in die oë van Jahweh gevind” het (6:8), laat die leser darem weer ‘n bietjie moed skep. Ook die noem van Noag se drie seuns (6:10), by die naam, in dieselfde asem as hulle pa, dui op ‘n positiewe element te midde van die donker prentjie wat aan die begin van die verhaal geskets word:

- 1) Ook hier word dit duidelik aangedui dat individue vir Jahweh belangrik is en nie net die mensdom nie. Enkelinge word raakgesien en begenadig te midde van ‘n korrupte samelewing;
- 2) Klem word gelê op Noag se “regverdigheid” en “opregtheid” (wandel met God/naby God leef soos dit ook ten opsigte van Henog in 5:24 genoem word). Die regte lewenswandel, in ooreenstemming met wat Jahweh van die mense verwag, is belangrik in die oë van Jahweh. Die lewe met sy geleenthede, wat die moontlikheid van ‘n mooi verhouding met Jahweh insluit, word as gawe deur Jahweh aan alle mense geskenk. Wat ek daarmee maak, bepaal egter hoe Jahweh verder gaan optree. Sonde sal verseker gestraf word. Regverdigheid en opregtheid word beloon;
- 3) Die verhaal dui nie aan hoe die wil van Jahweh aan die mense gekommunikeer is/word nie, maar dit word wel in die verhaal aanvaar dat hulle wel weet, maar hulle nie regtig daaraan steur nie, met die uitsondering van Noag en sy drie seuns.

4.4.3 6:11-12 Jahweh kyk weer na die aarde en sy teleurstelling neem toe

Nadat Noag bekendgestel is, kyk Jahweh weer na die mense om Noag. Dit wil voorkom asof die outeur wil aandui dat Jahweh wil kyk of dit nie dalk al beter gaan nie, maar helaas nie; dit gaan van kwaad na erger: “Geweld” en “korrupsie” is aan die orde van die dag en die intensiteit word aangedui

deurdat die outeur daarop wys dat alles wat lewe op aarde verdorwe was (vgl Stipp 1999:167-186). Jahweh sien dit raak en sy teleurstelling en woede neem toe:

- 1) Sonde het nou die hele mensdom aangetas. Die hele samelewing ly daaronder. Die sondige praktyke van die een mens vernietig sy eie lewe, sowel as die lewe van die ander mense om hom.

4.4.4 6:13-21 Jahweh se reaksie: Sy plan om te straf, maar ook genade

Jahweh praat met Noag en herhaal sy besluit (vgl 6:7) om die mense saam met die aarde te verdelg (6:13). Hy begenadig egter vir Noag en beveel hom om 'n ark te bou vir sy beskerming tydens die vloed wat sal kom (6:17). Dié vloed sal alles op die aarde laat omkom. Met Noag wil Jahweh egter 'n verbond, 'n ooreenkoms, sluit. Hy sal hom en sy seuns en hulle vrouens in die ark beskerm (6:18). Die ark moes volgens spesifieke spesifikasies gebou word (6:14-16). Dié spesifikasies is nodig aangesien Jahweh ook wil hê dat hy van elke dier- en voëlsoort een paar saam met hom in die ark moet neem (6:19-20). Daar moes ook genoeg plek wees vir kos vir die mense en die diere in die ark (6:20):

- 1) Jahweh se voorsiening en versorging aan Noag en sy gesin word beklemtoon. Jahweh is en bly getrou aan sy beloftes. Hy sluit selfs 'n verbond met Noag om dit te bevestig. Tot in die fynste besonderheid beplan Hy hoe Hy die hele familie tydens die vloed sal beskerm;
- 2) Jahweh gebruik ook hier die mens, en ook spesifiek sy vakmanskap en vaardighede, in sy plan van straf en genade;
- 3) Genade ten spyte van die straf en oordeel bly ook nie uitgesluit nie. Waarskynlik om Noag se ontwil (vgl 2:20 waar die diere as metgeselle

vir die mens gemaak word; ook 9:3 wat aandui dat die mens na die vloed ook diere mag eet), bly daar van elke dier en voëlspesie een paar behoue, al het Jahweh gesê dat Hy alles wat lewe saam met die mense sal uitroei. Soos in die geval van Adam en Eva versag Jahweh dus ook hier sy straf uit genade teenoor die mens.

4.4.5 6:22 Noag se gehoorsaamheid

Die outeur lê deur die hele verhaal baie klem op Noag se gehoorsaamheid. Hier word dit vir die eerste keer pertinent genoem. Jahweh gebruik Noag en sy gehoorsaamheid pertinent in sy plan van genade en versorging vir Noag en sy huisgesin:

- 1) Gehoorsaamheid staan sentraal in die verhouding tussen Jahweh en die mens. Oral waar dié verhouding skeefloop, is dit as gevolg van die ongehoorsaamheid van die mens; oral waar daar sprake is van 'n goeie verhouding tussen Jahweh en die mens, word ook aangedui dat dit gepaardgaan met die mens se gehoorsaamheid aan Jahweh.

Genesis 7:1-24

4.4.6 7:1-4 Jahweh gee aan Noag opdrag om in die ark in te gaan

Nadat Noag die ark voltooi het, kry hy die opdrag van Jahweh om in die ark in te gaan (7:1). Daar is ook weer 'n verwysing na sy regverdigheid as rede vir die genade wat aan hom bewys word. Die belangrikheid van die regte lewe "voor die aangesig" van Jahweh word dus ook hier beklemtoon. In verse 2-3 word die opdrag ten opsigte van die diere en die voëls (vgl 6:19-20) herhaal. Hierdie gedeelte (7:2-3) verskil egter merkbaar van die vorige gedeelte waar die opdrag gegee word. Laasgenoemde word volgens

die voorstanders van die bronne-hipotese aan die P-bron, met sy klem op die kultus, toegeskryf omdat hier 'n onderskeid tussen die rein en onrein diere gemaak word (vgl Van Selms 1984:112). Hier sê Jahweh dat daar van die diere wat vir die mens meer nut inhou (die rein diere) sewe pare saamgeneem moet word en van die ander net een paar. Ook van die voëls moet, volgens 7:3, sewe pare saamgeneem word om ook hulle voortbestaan op die gereinigde, nuwe aarde te verseker. Dit gaan dus nie hier oor die rein diere as kos vir die mens in die ark nie, maar eerder oor die herstel op aarde na die vloed. Voorsiening is reeds gemaak vir kos tydens die vloed (vgl 6:21). Al dié voorbereidings moet binne sewe dae gebeur (waarskynlik nog 'n aanduiding van die P-bron hier), want dan gaan die vloed kom wat alle lewe op aarde sal verdelg (7:4):

- 1) Jahweh se genoegsame versorging van en voorsiening vir die mens en die diere tydens en na die vloed val op uit die gedeelte. Daar word voorsiening gemaak vir herstel van die skepping na die vloed. Jahweh wil dus 'n nuwe begin maak met die mens, sowel as met die res van die skepping.

4.4.7 7:5-9 Noag is gehoorsaam aan Jahweh

Weereens word melding gemaak van Noag se gehoorsaamheid (7:5 & 9). Hy voer al die opdragte van Jahweh uit. Dit is opmerklik dat Noag seshonderd jaar oud was toe die vloed aanbreek het; dit nadat Jahweh in die vorige verhaal (6:1-4) aangedui het dat die mens se ouderdom voortaan slegs honderd en twintig jaar sal wees (6:3). Indien aanvaar word dat 'n redaktor die Oergeskiedenis georden het om die verhaal van Jahweh met die mens tot en met Abraham weer te gee, kan ons daaruit aflei dat die vloedverhaal doelbewus na die verhaal van die reuse geplaas is. Gevolglik kan ons dan ook hieruit aflei dat die hoë ouderdom van Noag waarskynlik dui op seën op Noag, die "regverdige" man, uit die hand van Jahweh:

- 1) Jahweh bly getrou en hou aan seën. Hy gebruik egter die mens en sy gehoorsaamheid en sy daede in die uitvoering van sy plan met en vir die mens en die res van die skepping.

4.4.8 7:10-12 Die reën en die vloed is hier!

Die reën begin val en die stortreëns duur vir veertig dae (moontlik 'n simboliese getal om die omvang van dié reëns te beskryf, maar waarom nie groter duidelikheid gegee word nie) op die aarde. Dit is uitsonderlik vir die datum wat gegee word vir die begin van die vloed en volgens Van Selms (1984:113-114) as 7 November aangedui word. Dan is die vroeë reëns gewoonlik al verby en is dit die tyd van die meer reëlmatige winterreëns in Palestina (vgl Van Selms 1984:114). Indien dié tydsaanduiding aanvaar word, is die stortreën en storms hier dus 'n uitsondering en 'n aanduiding deur die outeur dat iets buitengewoon hier gebeur.

Die reën val saam met die opborrel en uitbarsting van die onderaardse bronne en fonteine. Die vloedwaters kom dus van bo en van onder. Die vernietiging van die skepping geskied dus deur dieselfde prosesse wat ook in die skepping gebruik word (vgl 2:5):

- 1) Jahweh se mag oor die natuur word beskryf. Hy het die natuur met sy prosesse en patrone gemaak, maar Hy is groter as dié patrone en prosesse en kan dit ook omvergooi. Net soos Hy in staat is om te skep, is Hy ook in staat om te vernietig.... en weer te herskep.

4.4.9 7:13-16 Noag en sy gesin gaan in die ark in

Uiteindelik gaan Noag en sy gesin, en al die diere en voëls, in die ark in. Weereens, ook by wyse van die vele herhaling daarvan, word klem gelê op Noag se gehoorsaamheid en Jahweh se voldoende voorsiening en versorging:

- 1) Jahweh se versorging van die mens, en die diere saam met hom, kan nie genoeg beklemtoon word nie;
- 2) Jahweh se liefde vir sy skepping, ten spyte van die verderf van die mens, skemer deur.

4.4.10 7:17-20 Die geweldige omvang van die vloed

In hierdie gedeelte kry ons 'n beskrywing van die geweldige omvang van die vloedwaters en hoe dit meer en meer word. Die water op die aarde begin styg, lig die ark op (7:17), laat hom later dryf (7:18), styg verder om die berge te bedek (7:19) en styg uiteindelik tot byna sewe meter bokant die berge (7:20):

- 1) Jahweh se grootheid en mag word bevestig en uitermate beklemtoon deur die oorweldigende beskrywing van die vloedmassa.

4.4.11 7:21-23 Alles buite die ark kom om

Hier word Jahweh se woorde in 6:17-20 waar. Alles buite die ark kom om in die geweldige vloedwaters; al die lewende wesens saam met die mens. Jahweh se belofte van regverdige straf word voltrek (vgl Stipp 1999:167-186):

- 1) Ook Jahweh se vermoë om dit wat Hy beloof, presies so te kan doen, word beklemtoon.

4.4.12 7:24 Die duur van die vloed

Na die veertig dae en veertig nagte se reën, duur die oorstroming nog lank voort op die aarde; altesaam honderd en vyftig dae:

- 1) Weereens maar net 'n aanduiding van die grootheid van Jahweh in die beskrywing van die enorme omvang van dié natuurramp.

Genesis 8:1-22

4.4.13 8:1-5 Die aarde begin opdroog

Jahweh dink steeds aan Noag en sy gesin en aan al die diere by hulle in die ark. Jahweh besef dat hulle nie, met die beperkte hoeveelheid kos en binne die baie beperkte ruimte van die ark, vir veel langer so sou kon voortgaan nie. Jahweh laat die reën ophou (8:2), laat die fonteine opdroog (8:2) en gebruik die wind om die watermassa te laat terugtrek (8:1). Na honderd en vyftig dae (vgl 7:24) het die water soveel gesak dat die ark op die Araratberge gestrand het (8:3-4). Volgens Van Selms (1984:117) het die Araratberge, wat nie met die Ararat wat ons vandag ken op die grens tussen Turkye, Iran en die Russiese Federasie verwar moet word nie, gedien as woonplek van die ou Armeniërs. Dié berge moet volgens hom gesien word as wes van die Tigris waar die Tigris die hedendaagse Turkye verlaat om vir \pm 35 kilometer die grens tussen Turkye en Sirië te vorm (Van Selms 1984:117). Watter Araratberge dit ook al mag wees; die outeur gebruik weereens 'n bekende landmerk om die (eerste) lesers in staat te stel om beter met die verhaal te identifiseer. Die water sak nog verder totdat die bergtoppe begin sigbaar word:

- 1) Jahweh is nie net getrou aan sy woord as dit kom by die straf wat Hy belowe het nie; ook sy genadebeloftes vergeet Hy nie. Hy maak 'n einde aan die vloed omdat Hy dink aan almal in die ark en besef dat die situasie vir mens en dier nie meer lank houdbaar sal wees nie;
- 2) Jahweh is en bly in beheer van die skepping en die natuur. Die hele skepping reageer op sy bevel. Hy gebruik die natuurlike prosesse (wat die mens verstaan) in die natuur, maar kan ook buite dié prosesse om werk.

4.4.14 8:6-12 Noag stuur voëls uit om te kyk of die aarde al droog is

Weer gebruik Jahweh vir Noag, en dié keer spesifiek sy gesonde verstand en sy natuurkennis, in sy plan met die behoud en versorging van die mens. Dit is ook 'n aanduiding van die harmonie tussen Noag en die diereryk (vgl 2:19-20). Noag maak slegs die venster van die ark oop en stuur voëls op gereelde intervalle uit wat hy gebruik om te bepaal of die water al genoeg gesak het vir hulle om die ark te verlaat. Weereens figureer die "veertig dae" en "sewe dae" van vroeër in die verhaal (vgl 7:4 &17) hier sterk. Die kraai sirkel totdat die grond droog is, die eerste duif kom dadelik terug, die tweede duif kom terug met 'n groen olyfblaar in sy bek, en die laaste duif vind 'n rusplek en kom nie weer terug nie.

Jahweh se voorsiening aan mens en dier duur voort. Die aarde bly vrugbaar en die plante, ook spesifiek dié plante wat vir die mens groot voordeel inhou, soos die olyfboom, het nie in die vloed vergaan nie (vgl ook Jahweh se voorsiening aan die mens in die tuinverhaal in 2:9). Die geweldige oorbenatting van die bome en plante (vgl 2:5) het dus nie die planteryk permanent beskadig nie. Die olyfboom word dus waarskynlik hier deur die outeur gebruik om die punt van Jahweh se versorging te versterk; dus vir beklemtoning:

- 1) Jahweh bly getrou en Hy voorsien. Hy maak 'n nuwe begin op die aarde, na die vloed, moontlik;
- 2) Weereens gebruik Jahweh die mens, en sy kundigheid, as deel van sy (Jahweh se) plan met die mens en die skepping;
- 3) Jahweh gebruik egter ook weereens die diere (hier spesifiek voëls) tot die mens se voordeel.

4.4.15 8:13-14 Die aarde is droog

Die outeur dui in dié twee verse drie keer aan dat die aarde nou droog is. Dit waarna almal in die ark, en inderdaad Jahweh ook, uitgesien het, gebeur uiteindelik. Nou maak Noag die ark se luik oop en kyk uit oor die nuwe, droë aarde:

- 1) Die sirkel is voltooi. Die begenadigde mens is terug op die aarde; die nuwe gereinigde aarde. Die nuwe begin is gemaak. Jahweh was end-uit getrou.

4.4.16 8:15-17 Jahweh gee aan Noag opdrag om uit die ark uit te gaan

Jahweh gee aan mens en dier die opdrag om uit die ark uit te gaan en die aarde te bewoon (vgl Gen 2). Dit is 'n duidelike herskeppingsituasie; 'n nuwe begin. Hier word die vermeerderingsopdrag eers slegs aan die diere gegee (8:17). Dieselfde opdrag word egter in 9:1 & 7 aan Noag en sy drie seuns gegee:

- 1) Jahweh gee, soos met die skepping, aan mens en dier opdrag om die aarde te bewoon; nog 'n aanduiding van die nuwe begin wat Jahweh maak met die mens en inderdaad ook met die hele skepping.

4.4.17 8:18-20 Noag gaan uit die ark uit en bou 'n altaar vir Jahweh

Weereens word Noag se gehoorsaamheid en sy uitvoering van Jahweh se opdragte uitgelig. Hy, sy gesin en alle lewende wesens verlaat die ark (8:18-19). Noag se dankbaarheid, wat uitloop in dade en kultusbeoefening (8:20) tot eer van Jahweh, word ook beklemtoon:

- 1) Dankbaarheid word hier saam met gehoorsaamheid aangedui as deel van die basiese godsdiens wat vir Jahweh aanvaarbaar is. Hoe kan die mens dan ook anders as net dankbaar en gehoorsaam wees, nadat hy soveel krag en seën uit Jahweh se hand sien kom het.

4.4.18 8:21-22 Jahweh se reaksie: Genade en seën

Jahweh neem die offer van Noag aan (8:21), want die offer word met die regte gesindheid gebring (vgl ook die bespreking van die offers van Kain en Abel in 4:4-5 onder 4.2 hierbo). Jahweh neem nie net die offer aan nie; Hy besluit ook by homself om die verbond met Noag, waarna reeds in 6:18 verwys word, te sluit en nie weer die aarde so te straf vanweë die sonde van die mens nie. Dit besluit Jahweh terwyl Hy bewus daarvan is dat die mens van jongs af reeds “net slegte dinge bedink” (8:21). Alles op aarde sal nie weer tot stilstand kom soos nou met die vloed nie (8:22):

- 1) Hier is ‘n baie duidelike aanduiding van Jahweh se liefde en genade teenoor die mens. Dit is absoluut “ten-spyte-van”-genade; veral gesien teen die lig van die feit dat Jahweh weet hoe die mens is nadat hy begin sondig het;
- 2) Jahweh sal ook nie weer die aarde só straf as gevolg van die mens se sonde nie.

Genesis 9:1-19

4.4.19 9:1-7 Jahweh seën Noag en sy drie seuns

Noag en sy seuns kry hier ook van Jahweh die opdrag, wat Stipp (1999:167) baie mooi as ‘n “seënende magtiging” eerder as ‘n opdrag in die ware sin van die woord aandui, om te vermeerder en die aarde te vul (9:1 & 7). Jahweh sal vir die mens sorg: Alle lewende wesens sal vir die mens bang wees en ook tot sy beskikking wees (9:2); dus, weereens die opdrag om oor die

skepping te heers (vgl 2:15-20). Kos sal daar genoeg wees. Naas die plante wat die mens skynbaar tot nou toe geëet het (vgl 6:21), kry Noag en sy seuns ook toestemming van Jahweh om vleis te eet (9:3-4). Die vleis moet egter, volgens die reinheids- en kultusgebruike van Ou-Israel (volgens die bronnehipotese het ons hier waarskynlik weereens te make met die P-Bron) eers uitgebloei word voordat dit geëet kon word, aangesien geglo is dat die "lewe" van 'n mens en dier in sy bloed gesetel was.

Bloedvergiëting van 'n mens word vervolgens ook verbied; deur 'n ander mens of 'n dier (9:5-6). Jahweh sal ook die lewe van die mens, Noag, sy seuns en hulle nageslag, beskerm, want hulle is as Jahweh se verteenwoordigers gemaak:

- 1) Jahweh sal steeds die mens versorg en in sy daaglikse behoeftes voorsien;
- 2) Die mens het egter ook 'n groot verantwoordelikheid in dié plan van Jahweh: Hy moet vermeerder, met die vrugbaarheid wat Jahweh sal gee, en die aarde vul; hy moet kos soek, wat Jahweh sal beskikbaar stel, en eet; hy moet die lewe respekteer en waardeer wat Jahweh aan hom (alle mense) gee;
- 3) Die mens se verantwoordelikheid vir sy en ander mense se lewens word beklemtoon (vgl Kain se vraag of hy dan sy broer se oppasser is in 4:9). Dit vloei uit die hoë premie wat Jahweh op die mens, as sy verteenwoordiger, se lewe plaas;
- 4) Die mens se heerskappy en beskikkingsreg, maar met verantwoordelikheid, oor die diereryk word ook beklemtoon en herbevestig.

4.4.20 9:8-11 Jahweh sluit 'n verbond met Noag en sy drie seuns

Jahweh sluit nou 'n verbond (vgl ook 6:18) met Noag, sy seuns en hulle

nageslagte, asook al die diere en voëls wat in die ark was (9:8-10). Volgens die verbond, sal Jahweh nie weer mens en dier deur vloedwater uitwis nie; die aarde sal nie weer oorstrom word nie (9:11):

- 1) Jahweh stap steeds 'n pad met die mens en die skepping. Die pad sal ook nie nou, hier by Noag of noudat die grond droog is, ophou nie. Dit is 'n pad wat loop tot in die nageslag. Jahweh, wat deur die hele vloedverhaal getrou gebly het aan sy woord, beloof ook nou dat Hy nooit weer so 'n vloedramp oor die aarde sal bring nie;
- 2) Hy bevestig dit met 'n eensydige verbond, ooreenkoms van genade, wat Hy met die mens sluit. Dit is nie afhanklik van die mens se samewerking nie, want Jahweh ken die mens te goed (vgl 8:21).

4.4.21 9:12-17 Die inhoud en teken van die verbond

Jahweh gee ook 'n teken van die verbond vir die mens, naamlik die reënboog. Dié teken sal Jahweh en die mens daaraan herinner dat Jahweh belowe het om nie weer die aarde deur vloedreëns te verwoes nie. Die bekende teken van die reënboog, wat aandui dat die reën verby is, word deur die outeur aangedui as teken dat die vloedramp verby is en nooit weer sal herhaal nie:

- 1) Jahweh bevestig en beseël sy verbond met die mens en die diere met 'n sigbare teken. Dit staan dus vas; so vas soos die teken wat na byna elke reënbui sigbaar is.

4.4.22 9:18-19 Die verbond tree in werking

Die verhaal sluit af met 'n bevestiging dat die verbond in werking getree het. Noag se seuns verkry 'n groot nageslag, hulle versprei oor die "hele aarde" (9:19) en Jahweh sorg vir hulle en seën hulle:

- 1) Jahweh is en bly getrou. Ook hírdie belofte van versorging aan die nageslag van Noag, kom Hy na. Die hele verhaal dien dus as 'n geloofsbelydenis: Dit is die moeite werd om end-uit op Jahweh te vertrou. Hy is betroubaar en bly lojaal, ten spyte van die mens se sonde.

4.5 9:18-29 Die verhaal van Noag en sy drie seuns

4.5.1 9:18-19 Noag en sy drie seuns

Soos reeds aangetoon, vorm hierdie perikoop 'n "nexus" tussen die twee verhale (6:5-9:19 en 9:18-29). Hier dien die twee verse as inleiding van die verhaal oor Noag en sy drie seuns en die voortduur van die sonde na die vloed. Die verhaal begin dus met Jahweh wat getrou bly aan sy beloftes aan Noag en sy drie seuns; laasgenoemde wat voortgaan met hulle lewens op die aarde (vgl die bespreking van 9:18-19 onder 4.4 hierbo).

4.5.2 9:20-23 Noag se dronkenskap en sy drie seuns se optrede

Die "regverdige" Noag (6:9; 7:1) is nie verhewe bo die sonde nie. Hy plant 'n wingerd en behaal sukses daarmee (9:20). Weereens word verwys na die Jahweh se versorging van die mens deur die gebruik van plante (vgl 2:9; 8:11; 9:3). Noag maak egter misbruik van die plante en drink hom dronk aan die wyn uit sy wingerd en lê dan kaal in sy tent (9:21). Die harmonie tussen Noag en die natuur (vgl bv 8:6-12) word dus versteur deur Noag se vergrype aan die wyn.

Gam, sy jongste seun, maak 'n bespotting van sy pa in sy dronkenskap (9:22), terwyl Sem en Jafet hulle oor hulle pa ontferm en hom met 'n kledingstuk bedek (9:23). Gam het waarskynlik geredeneer, dat as sy pa nie vir homself respek het nie, waarom behoort hy dan vir hom respek te hê?

Weereens word aangetoon dat die een sonde aanleiding gee tot die volgende. Daar word egter ook duidelik aangedui dat elke mens 'n keuse vir of teen die sonde het:

- 1) Niemand is verhewe bo die sonde nie. Dit wat Jahweh in 8:21 van die mens gesê het, word hier duidelik geïllustreer. Selfs Noag vergryp hom en maak homself belaglik voor sy kinders. Die outeur kan nie dié optrede van Noag goedpraat nie;
- 2) Gam, Sem en Jafet het egter 'n keuse in die hantering van dié situasie. Sem en Jafet kies reg, maar Gam nie. Hy reageer op sy pa se sonde deur self sonde te doen en sy pa te bespot. Hoe dikwels gebeur dit nie dat een sonde lei tot 'n volgende een nie? Die een sonde word dan gebruik as verskoning vir die ander sonde (vgl ook wat hieroor in Hoofstuk 3 oor die vyandskap tussen die Semiete en die Kanaäniete gesê word);
- 3) Ook die verhouding tussen ouer en kind word in hierdie verhaal deur die sonde versteur;
- 4) Die mens se verhouding met homself en sy verantwoordelikeitsin ten opsigte van homself word ook deur die sonde versteur.

4.5.3 9:24-27 Noag se reaksie: Seën en vloek

Noag word wakker en verneem wat gebeur het (9:24). Hy spreek 'n vloek uit oor Gam se nageslag (9:25), maar seën vir Sem (26) en Jafet (27) (vgl ook die bespreking hieroor onder 3.5 in Hoofstuk 3):

- 1) Sonde versteur verhoudinge tot in die nageslag; so intens dat 'n oupa 'n vloek oor sy kleinseun uitspreek. Ongelykheid, slawerny, onderdrukking van die een volk deur 'n ander en selfs oorlog, is alles simptome van hoe die sonde menseverhoudinge versteur het (vgl die bespreking oor die nageslagte van die seuns van Noag onder 3.5.4 in Hoofstuk 3).

4.5.4 9:28-29 Noag sterf

Jahweh het egter steeds vir Noag geseën en hom baie oud laat word voor hy gesterf het. Jahweh bly dus getrou ten spyte van die mens se sonde. Hiermee word die verhale oor Noag afgesluit:

- 1) Jahweh se seën is tot aan die einde van die verhaal sigbaar. Hy hou sy verbond met Noag instand.

4.6 11:1-9 Die verhaal van die toring van Babel

4.6.1 11:1 Een taal in die wêreld

Binne die konteks van die Oergeskiedenis volg hierdie verhaal op die vorige een en word hulle slegs geskei deur die geslagsregister in Genesis 10, wat beide verhale in perspektief wil plaas. Hierdie verhaal begin waar die vorige een opgehou het. Daar is net een taal in die wêreld:

- 1) Uit die inleiding kan afgelei word dat Jahweh nog steeds getrou is aan die nageslag van Noag. Hy versorg nog steeds die mens op aarde.

4.6.2 11:2-4 Die mense se grootheidswaan

Die mens is nog steeds met sonde besig. In ongehoorsaamheid aan Jahweh versprei hulle nie oor die aarde nie (vgl bv 9:1), maar bly steeds bymekaar (11:2). Hulle gaan egter verder en besluit om 'n groot stad met 'n hoë toring te bou - moontlik 'n verwysing na 'n stadsmuurtoring om hulle in staat te stel om hulleself teen vyande te kan verdedig sodat hulle nie oor die hele wêreld verstrooid raak nie (11:3-4). Hulle gaan egter steeds verder en wil graag belangrik wees in hulle eie oë en self hulle lewens beheer. Dit word aangedui met

die “toring tot aan die hemel” (11:4) wat hulle beplan om vir hulle “naam te maak” (11:4). Die mens probeer dus, soos dikwels in sy geskiedenis (soos ook deur die verhale van die tuin en die reuse aangedui), om die grens na Jahweh toe oor te steek; om soos Jahweh te wees en as gode onsterflikheid te bereik:

- 1) Die mens se verwaandheid neem toe. Weereens probeer hy die grens na Jahweh toe oorsteek. Ongehoorsaamheid en ‘n gebrek aan vertroue op Jahweh word deur die outeur uitgewys.

4.6.3 11:5-8 Jahweh se reaksie en die gevolg daarvan

Ironies genoeg moet Jahweh “afkom” (11:5) om na die groot stad en die hoë toring van die mense te kom kyk. Jahweh sien wat die gesindheid en motief agter die bouery is, naamlik grootheidswaan en ongehoorsaamheid (11:6). Hy maak ‘n einde daaraan deur taalverwarring te bring (11:7). Die “magtige” bouprojek val plat deurdat Jahweh net maak dat die mense mekaar nie meer verstaan nie. Hulle staak die bouery en versprei oor die hele aarde (11:8):

- 1) Die mens se grootste poging bly maar swak in vergelyking met die groot mag van Jahweh. Die mens se grootste prestasies bly weglaatbaar klein in die oë van Jahweh;
- 2) Tog is die mens, en ook wat hy doen, vir Jahweh belangrik;
- 3) Jahweh kyk ook na die gesindheid wat agter die optrede van die mens lê;
- 4) Jahweh kan ook soms die mens “dwing” om sy wil te gehoorsaam soos in die geval van die taalverwarring wat maak dat die mense tog versprei oor die hele aarde.

4.6.4 11:9 Die mense praat baie tale en is verstrooi oor die aarde

Die eindruspunt in die verhaal word bereik. Jahweh sorg dat sy wil uitgevoer word: Die mense woon verspreid oor die aarde en praat baie tale (in ooreenstemming met God se opdrag in 1:28). Die agtergrond vir die res van die Pentateug is geskets. Die verhaal van Jahweh met die mens is nou slegs een perspektiewiese geslagsregister van die aartsvaderverhale af weg:

- 1) Jahweh is, aan die einde van die verhale in die Oergeskiedenis en ten spyte van die mens se verregaande verwaandheid en sonde, steeds betrokke by die mens en die res van die skepping op aarde.

4.7 Samevatting

Die detailseksegese van die ses verhale toon die verhaal van Jahweh in die Oergeskiedenis aan. In hierdie verhaal is Jahweh van die skepping af tot op die vooraand van die aartsvadertyd besig om 'n pad saam met die mens te stap.

Die pad begin by Jahweh se betrokkenheid by enkele mense wat by die naam genoem word (vgl Adam en Eva in die tuinverhaal; Kain en Abel in 4:1-16). Sekere "nadere" verhoudinge waarin die mens staan, asook die effek van sonde op hierdie verhoudinge, word hier aangeroer.

Soos die verhaal egter vorder, word meer mense in die onderskeie verhale genoem. Die gemeenskap en die mens se verhoudinge hier, ook sy betrokkenheid en verantwoordelikheid, word aan die orde gestel (vgl die verhaal van die reuse; die vloedverhaal; die verhaal van die toringbouers). Hoewel daar in die latere verhale dus baie breër gefokus word, bly die naby en intieme verhoudinge van die mens, soos ouer-en-kind en broer-en-broer, steeds belangrik (vgl die verhaal van Noag en sy drie seuns).

Tesame met die breëer fokus, is die outeur op 'n ander wyse ook besig om die oorgang na die volgende reeks verhale, die aartsvaderverhale, te bewerkstellig. Vae plekaanduidings as agtergrond vir die verhale word in 11:1-9 vervang met baie meer spesifieke aanduidings soos die Sinarvlakte (11:2) en die stad Babel (11:9). Jahweh bly egter deur die hele reeks verhale konstant in sy betrokkenheid by die mens. Die verwagting word dus geskep dat dit ook verder, in die aartsvaderverhale, die geval sal wees; soos wat dit dan ook inderdaad die geval is.

HOOFSTUK 5

5. 'N SINTESE VAN DIE TEOLOGIE VAN DIE SES VERHALE

Die titel van hierdie navorsing, "Gewone mense, stories en Jahweh. 'n Teologie van die verhalende literatuur in Genesis 1-11", het reeds aangedui dat 'n sintese van die teologie van dié verhale die uiteindelijke doelwit is (vgl Hoofstuk 1).

Na afloop van die hele navorsingsproses kan die volgende sintese van die teologiese lyne, waaruit die "verhaal van Jahweh" vanuit die stories van die mense in die ses verhale sigbaar word, gemaak word:

5.1 'n Teologiese sintese

Hoewel daar hier, soos deurgaans in hierdie navorsing, wel ook van die resultate van vorige navorsers gebruik gemaak word, is dit in wese 'n resultaat afgelei uit dié hele navorsingsproses.

5.1.1 Jahweh is die enigste ware God

Vir die outeur(s) van dié ses verhale is Jahweh die enigste ware God. Dit is 'n tipe geloofsbelydenis wat ook mense wat tans nog nie vir Jahweh dien nie, oproep om dit wel te doen. Dit is die moeite werd, want daar is dan geen ander God nie. Niks of niemand kan ooit dié posisie inneem nie. Niemand anders is in staat om dié verantwoordelikhede (van God) na te kom nie. Geen mens kan ook die grens na God oorsteek, om self sy eie God te wees, nie (vgl die tuinverhaal; die verhaal van die reuse; die verhaal van die toring van Babel). Die (eerste en latere) lesers wat reeds op Jahweh vertrou, word weer opnuut herinner waarom hulle wel hulle toevlug tot Hom geneem het en dit steeds behoort te doen.

5.1.2 Jahweh is ewig en magtig

In elke verhaal word Jahweh aangedui as van ewig af God, dus onsterflik, en onbeperk. Dit word deurentyd gehandhaaf, onder andere ook deur voortdurend te wys op die mens se beperktheid en sterflikheid in teenstelling met Jahweh. Die mag van Jahweh word ook deurlopend beklemtoon in al die groot dinge wat Hy doen (vgl bv die skepping, die verkorting van lewensduur, die vloed en die herstel daarna, taalverwarring, ens).

Jahweh is egter nie slegs die God wat in staat is om al die groot dinge te kan doen nie. Hy is ook 'n God wat in die kleinste, fynste besonderheidjie en detail beplan. Sy mag word dus ook deur sy haarfyn beplanning en uitvoering bevestig. Goeie voorbeelde hiervan is die aanlê en die versorging van die tuin in 2:8-14, die presiese mates vir die bou van die ark in 6:14-16 en die sorgvuldige beplanning vir die versorging en behoud van alle lewende wesens wat in die ark beskerm moes word in 7-8.

5.1.3 Jahweh is die Skepper

Jahweh is die Skepper van alles wat ons ken wat mooi en goed is (vgl 2:4b-25; die vloedverhaal). Jahweh beskik oor sy skepping en is in staat om die skepping ook te vernietig en ook weer te herskep (vgl bv die vloedverhaal).

Jahweh het die mens geskep met 'n spesifieke doel op aarde, naamlik om op die aarde te lewe, dit te bewerk en te bewaar (2:15) en met Jahweh in verhouding te staan (vgl 5.11 hieronder). Die mens is Jahweh se verteenwoordiger op die aarde (9:6). Jahweh wil die mens gebruik in sy skepping.

Die mens het dus ook 'n verantwoordelikheid en 'n duidelike opdrag teenoor die res van die skepping. Die mens (se sonde) se impak op die hele skepping is duidelik sigbaar (vgl 3:13-17; die vloedverhaal, veral 6:5-7:24).

Die sleg en die seer in die skepping kan dus nie aan Jahweh toegeskryf word nie. Jahweh het die mens goed gemaak en geseën. Jahweh het die mens en al sy verhoudinge goed bedoel en gemaak, maar die mens se eie keuse vir sonde (vgl 5.1.7 hieronder) en ongehoorsaamheid versteur al sy verhoudinge:

- Die mens se verhouding met Jahweh (soos geïllustreer in elkeen van die verhale);
- Die mens se verhouding met ander mense - ook die mens wat die naaste aan hom is, naamlik sy vrou (vgl 3:1-24);
- Die verhouding tussen broer en broer (vgl 4:1-16; 9:18-29);
- Die verhouding tussen ouers en kinders (vgl 9:18-29);
- Die verhouding met die natuur/res van die skepping (3:1-24; 6:5-9:19);
- Die mens se verhouding met homself (vgl bv 9:18-29; spore van die mens se verhouding met homself wat uit balans uit is, is egter in elke verhaal te vind);
- Die mens se verhouding met hemelwesens word ook skeefgetrek (6:1-4);
- Die mens se verhouding met werk word ewe-eens deur die sonde skeefgetrek tot 'n las (vgl 3:17-19).

Jahweh is egter in staat om ook die verhoudinge van die mens weer te herstel en die breuke wat deur die sonde ontstaan het, te heel (vgl 5.1.10 & 5.1.11 hieronder).

Ek kan dus saamstem met Wenham (1987:24) se standpunt dat "*Once uttered, the word [of command or promise] carries its own life-giving power and cannot be revoked by man.*". Hy gryp in die nie-aktualisering van die

lewensverhale van mense in en deur sy betrokkenheid verander Hy die mens se lot. Hy is, ten spyte van die mens se sonde en die veranderde na-sonde-werklikheid, voortdurend besig om in elke situasie na behoefte te skep, te versorg en te herstel.

5.1.4 Jahweh is die Onderhouer

Hierdie voortdurende skep, is deel van die proses waardeur Jahweh die mens en die hele skepping versorg en onderhou. Jahweh is nie net die Skepper nie; Hy is ook die groot Onderhouer. Hy is persoonlik by die mens betrokke (vgl Von Rad 1987:117-118). Hy is toeganklik vir die mens (vgl Köhler 1936:6). Versorging en beskerming is in elke verhaal duidelik sigbaar. Versorging in die daaglikse behoeftes van die mens staan uit (vgl bv die tuinverhaal in 2:4b-25 en ook 3:21; Kain en Abel deur hulle boerdery, Noag en sy familie in en na die ark-episode) maar ook langtermynvoorsiening soos die versekering en die versorging van 'n nageslag (vgl bv 3:20; 4:1; 9:1).

5.1.5 Jahweh is die Opdraggewer en Heerser

Jahweh is ook die Opdraggewer en Heerser. Jahweh is in beheer van die totale geskape werklikheid. Hy neem besluite en voer dit uit. Dit word in elke verhaal duidelik aangedui. Die hele skepping, wat die mens insluit, is aan sy heerskappy onderworpe.

5.1.6 Jahweh gee om vir die mens

Jahweh heers egter in liefde en met 'n hart wat omgee. Jahweh vergewe en gee tweede kans. Hy straf, maar is terselfdertyd ook genadig. Hy reageer op die mens se berou en pleidooie (vgl 4:1-16). Hy belowe die doodstraf, maar versag dit uit genade (vgl bv Adam en Eva in die tuinverhaal). Selfs die dood (vgl bv die tuinverhaal) en die verkorting van lewe op aarde (vgl 6:1-4)

kan gesien word as 'n liefdesmaatreël, wat nie soseer die mens inperk nie, maar veral die gevolge van die sonde probeer beperk. Jahweh wil nie hê dat die mens vir altyd in die nagevolge van sy eie sonde vasgevang moet lewe nie.

5.1.7 Jahweh gee aan die mens vryheid en keuses

Alhoewel Jahweh in beheer is en altyd God bly, gee Hy tog aan die mens in elke situasie 'n keuse en 'n sekere stuk vryheid. Wanneer die mens hierdie vryheid misbruik en verkeerde en selfsugtige, eiewyse keuses uitoefen (soos duidelik in elkeen van die verhale uitgewys word), veroorsaak dit al die seer en swaarkry in die lewe op aarde (vgl 5.1.4 hierbo). Dit is dus die mens se verkeerde keuses wat die skepping en die lewe op aarde beskadig het.

5.1.8 Jahweh is en bly betrokke by die mens en die res van die skepping

Jahweh staan egter nie net terug en kyk hoe die mens homself en die res van die skepping vernietig nie. Saam met die feit dat Hy die mens voortdurend onderhou, handhaaf Jahweh ook sy verhouding met die mens (vgl 5.1.3 & 5.1.4 hierbo, asook 5.1.11). Jahweh bly deurgaans betrokke by die mens en die res van die skepping. Hy is by die mens: In die tuin woon Hy saam met Adam en Eva; wanneer Hy hulle uit die tuin wegstuur, versorg Hy hulle steeds; Hy is by wanneer Kain vir Abel doodslaan; Hy sien dadelik raak hoe die mense in die verhaal van die reuse en die vloedverhaal lewe; Hy is by Noag en sy familie tydens die vloed en daarna (net soos Hy ook voor die vloed by hulle teenwoordig was); Sy teenwoordigheid word geïmpliseer in die verhaal van Noag en sy drie seuns; in die toringverhaal maak dit vir Jahweh saak wat die mense doen, Hy is daar, Hy is betrokke.

5.1.9 Jahweh straf die sonde

’n Belangrike deel van hierdie betrokkenheid is die straf van Jahweh op die sonde. Sonde word altyd gestraf, want Jahweh haat die sonde. Dit word in elke verhaal duidelik aangetoon, maar waarskynlik die beste in die vloedverhaal geïllustreer. Die straf op sonde raak die mens wat die sonde gedoen het. Dit raak egter ook die ander mense en inderdaad ook die hele res van die skepping. Die sonde van die mens het verreikende gevolge. Die straf dien dus dikwels as ’n inperking van die gevolge en verspreiding van die sonde (vgl bv die uitsetting en uiteindelijke dood in die tuinverhaal; die verkorting van die lewensduur in 6:1-4). Dié inperkings kan dus ook gesien word as tot die mens se eie heil en beswil. Straf is dus reeds ’n herstelmaatreël, die begin van die herstelproses, in elkeen van die verhale. In elke strafaankondiging en -handeling is ’n groot element van genade aanwesig (sien 5.1.13 hieronder).

5.1.10 Jahweh herstel weer die situasie na die sonde

In elke situasie is dit inderdaad Jahweh wat die herstelproses inisieer. Dit is altyd Jahweh wat die mens kom opsoek en die gesprek hervat na die sonde (vgl bv 3:9; 4:1-9-10; 6:3; 6:7; 11:5-7). Jahweh maak elke keer ’n nuwe (skoon) begin met die mens. Hy gee vir die mens ’n nuwe woonplek, nuwe geleenthede, nuwe verantwoordelikhede en geleentheid vir ’n nuwe verhouding met Hom. Hoewel die mens en die skepping dikwels die littekens van die mens se sonde dra, is Jahweh in staat om tog wel iets goeds uit die sonde van die mens te laat voortvloei.

5.1.11 Jahweh staan in ’n verhouding met die mens

Jahweh se volgehoue herstel pogings dui daarop dat sy verhouding met die mens vir Hom baie belangrik is. Jahweh kies om met die mens in verhouding

te tree en dan ook hierdie verhouding instand te hou (vgl bv hoe Jahweh die mens in die tuinverhaal opsoek). Jahweh sê nie hêrdie verhouding op nie, selfs al is Hy bewus daarvan dat die mens voortdurend geneig is tot sonde en ongehoorsaamheid (vgl 8:21). In hierdie verhouding wil Jahweh die mens se God wees met al die seën wat dit inhou. Van die mens word dan verwag om mens te wees en Jahweh God te laat wees. Wanneer die mens die grens na Jahweh probeer oorsteek, of self sy eie planne maak en besluite neem, laat die mens Jahweh nie toe om God te wees nie. Ondankbaarheid, ongehoorsaamheid en 'n gebrek aan respek versteur die verhouding tussen die mens en Jahweh. Jahweh laat egter nie toe dat die verhouding deur die mens vernietig word nie en wend telkens 'n poging aan om die verhouding weer te herstel en te vernuwe (vgl 5.1.9 & 5.1.10 hierbo).

5.1.12 Jahweh sluit 'n verbond met die mens

Jahweh voel so sterk oor sy verhouding met die mens dat Hy bereid is om 'n eensydige ooreenkoms of 'n verbond met die mens te sluit (vgl 6:18; 9:8-17) waarin Hy aandui dat Hy die mens se God sal wees en bly, selfs ten spyte van die mens se sonde. Jahweh verbind Hom deur beloftes wat Hy aan die mens maak. Uit die verhale blyk dit ook duidelik dat Jahweh wel by sy beloftes hou.

5.1.13 Jahweh se optrede teenoor die mens getuig van sy genade

Die genade van Jahweh is dus reeds in die verhale in die Oergeskiedenis prominent aanwesig. Dit is slegs uit genade, onverdiende guns en seën, dat Jahweh die straf telkens verlig (vgl bv die straf van Adam en Eva en die straf van Kain) en die mens wat Hy gewaarsku het (vgl 5.1.16 hieronder), vergewe en 'n tweede kans (vgl 5.1.10 hierbo) gee.

5.1.14 Jahweh maak sy wil aan die mens bekend

Die mens kan nie onkunde as 'n verskoning vir sy sonde en opstand teen Jahweh gebruik nie. Jahweh maak sy wil aan die mens bekend. As deel van die verhouding tussen Jahweh en die mens, laat Jahweh die mens nie in die duister oor wat van hom/haar as verteenwoordiger/junior-vennoot verwag word nie. Dit skemer in elkeen van die verhale deur. Op verskeie punte word dit ook in eksplisiete opdragte en vermanings weergegee (vgl 5.1.16 hieronder). Die wil van Jahweh is nie om die mens as mens in te perk nie, maar juis om hom/haar die vryheid te gee om volkome mens te wees. Jahweh wil die beste en die mooiste vir die mens hê en gee. Dit is wanneer die mens oordeel dat hy homself beter kan versorg en deur die lewe behelp, dat alles skeefloop.

5.1.15 Jahweh tree toe tot die godsdienstige beoefening van die mens

Uit dié ses verhale blyk dit dat Jahweh positief oordeel oor kultushandeling. In 4:4 en 8:21 aanvaar hy die offers van mense en vind dit aanneemlik. Die gesindheid waarmee die offer gebring word, blyk egter van deurslaggewende belang te wees: In 4:5 word Kain se offer nie aangeneem nie, waarskynlik as gevolg van 'n verkeerde gesindheid. Dit is dus nie slegs die godsdienstige oefening/kultushandeling wat vir Jahweh belangrik is nie, maar die mens se hele lewe as godsdienstige beoefening voor Hom. God wil hê dat die mens Hom met dankbaarheid, gehoorsaamheid en respek sal eer en aanbid.

5.1.16 Jahweh waarsku die mens teen ongehoorsaamheid

Omdat Jahweh met die mens in 'n verhouding staan en die mens liefhet, waarsku Hy die mens teen ongehoorsaamheid en die gevolge daarvan (vgl 2:16-17; 4:6-7; 6:5-7). Jahweh, met sy meerdere kennis en insig,

weet wat die gevolge van die mens se sonde sal wees. Hy weet dat die mens nie opgewasse is vir die uiteindelige resultate van sy ongehoorsaamheid nie. Die mens wil graag die grens na Jahweh oorstreek, maar kan nie die verantwoordelikhede wat daarmee gepaard gaan, aanvaar nie. Jahweh weet dit; daarom probeer Hy die mens teen homself beskerm.

5.1.17 Jahweh is regverdig

Uit hierdie verhale word dit duidelik dat Jahweh se regverdigheid totaal anders is as dié van die mens. As Hy regverdig was in die sin wat ons as mense regverdigheid verstaan, moes Hy by sy eerste straf op die mens se ongehoorsaamheid en sonde gebly het en nie telke male versagting en tweede kans gegee het nie. Dit sou regverdig wees om die mens wat Hy met verstand en oordeelsvermoë geskep het, en boonop elke keer gewaarsku het, so swaar te straf soos Hy voor elke oortreding aangedui het; maar uit genade (vgl 5.1.6 hierbo) doen Hy dit nie (vgl bv die straf van Adam en Eva in 2-3; die straf van Kain in 4).

5.1.18 Die totale mensdom is vir Jahweh belangrik, maar ook elke individu

Jahweh dra in elke verhaal die belange van die mensdom as 'n geheel op die hart. Hy stap 'n pad met die mens deur die geskiedenis. Hy sien egter elke mens afsonderlik ook raak. Elke individu se behoeftes en belange dra vir Jahweh gewig. Jahweh wil met elke mens afsonderlik in 'n verhouding staan; daarom is elke mens se lewe en optrede vir Jahweh noodsaaklik.

5.1.19 Jahweh bemoei Hom met gewone mense

In die aartsvader- en koningsverhale kan die leser maklik die indruk kry dat Jahweh (slegs) op die belangrike en prominente figure in die verhale fokus. Hier is dit beslis nie die geval nie. Gewone mense, alle mense, ook randfigure, word raakgesien en na omgesien. Sommige figure (vgl bv die bespreking rondom Kain in Hoofstuk 3) word juis later meer prominent vanweë Jahweh se bemoeienis met hulle.

5.1.20 Jahweh is die God van sowel die man as die vrou

Ek is van mening dat Schierling (1983:5-9) se beoordeling van die Jahwis se siening van die vrou in Genesis 1-11:9 te negatief is. Volgens haar is net Eva “een uit myself/een uit my vlees, een soos ek/een uit my gebeente” (2:23).

All leaders of clans or beginners of trades are men. Women are sexual objects...Woman bears children, she cohorts with the sons of god, rides in an Ark, and supposedly watches while a tower is built to the heavens. The only aggressive woman is Eve. She eats. She gives food to her husband and finally she names her own child. According to J, very few notable women are born. Canaan is cursed. Cain is cursed. The earth is flooded but women remains a bystander. She stands near but never active. She is needed for progeny. She is mute. But she is there.

(Schierling 1983:9)

Die vrou het egter hier 'n meer prominente posisie as in die meeste gevalle in die Ou Testament (vgl Engelken 1990:170-184). Eva is die enigste vrouekarakter wat uitgebou word. Daar is egter nie genoeg gronde om aan te dui dat dit wat van Eva gemeld word nie ook van die ander vroue waar

is/kan wees nie. Eva staan as vrou in 'n bepaalde verhouding tot Jahweh. Sy is immers deur Jahweh gemaak as die man se "gelyke", die een wat by hom pas, of nog meer direk vertaal, "een wat met die man ooreenstem". Sy kan keuses maak en besluite neem. Jahweh dra haar belange op die hart. Sy is vir Hom belangrik. Hy is haar God (vgl die beskrywing van Eva in 2-3 en ook haar verhouding met Jahweh in 4:1; en telkens die verwysing na Noag se vrou en skoondogters in 6:18; 7:7,13; 8:16,18).

Tavard (1973) is waarskynlik korrek wanneer hy beweer dat die beskrywing van Eva dui op hoe Jahweh die vrou sien en bedoel het om te wees; die vrou en haar posisie voor die ongehoorsaamheid en sonde van die mens wat alle verhoudinge versteur. Swidler (1976: 27-28) is van mening dat die Jahwis die posisie van die vrou, soos hy dit uit die alledaagse lewe ken, omkeer. Waarom sou hy dit doen? Waarskynlik om een van die effekte van die ongehoorsaamheid en sonde van die mens beter te illustreer.

5.2 Samevatting

Ten slotte moet die volgende vrae vanuit hierdie navorsing beantwoord word: Wat sê die verhale in die Oergeskiedenis oor God wat anders is as in die res van die Ou Testament? Wat is dieselfde? Met watter soort teologie het die leser hier te make? Wat is die bydrae van die narratologiese lees van die tekste tot dié teologie? Watter verskil maak die lees van die tekste as verhale ten opsigte van die teologie van Genesis 1-11?

Kom ek probeer kortliks die vrae in omgekeerde volgorde beantwoord:

Die narratologiese lees van die teks dra beslis daartoe by dat gewaak word teen die soeke na dogmatiese antwoorde en bewysstukke, asook moeilik bewysbare historiese feite. Deur die verhaalloop, wat wel gerugsteun word deur sekere historiese verwysingspunte, val die soeklig op die alledaagse

lewens van gewone mense. Die gebeure in die verhale, naamlik die optrede van dié mense en gevolge van hulle optrede, het 'n impak op hulle menswees, en inderdaad ook op die menswees van alle mense (die mensheid). Deur die verhaalloop en die eksplisiete, sowel as implisiete en veronderstelde, verwysings na Jahweh se optrede, word die storie van Jahweh ook vertel. Die leser se oë gaan oop vir Jahweh se optrede binne die gebeure van die verhaal. Binne die verhaalverloop val die ingrype van Jahweh, asook die positiewe wendings wat dié ingrype teweegbring, op.

Die teologie van die verhale in die Oergeskiedenis kan dus as 'n narratiewe teologie (sonder om weer aan dié term 'n gelade betekenis te gee) getipeer word; 'n verhalende teologie waarin die verhaalmatige optrede van Jahweh God binne die lewenstories van gewone mense geaksentueer word (vgl Van Huyssteen 1989:767-777; Comstock 1987:687ff). Jahweh is die God wat in die lewens van sy skepsels betrokke is, wil wees en bly. Dit word gehandhaaf teenoor die ander gode wat byvoorbeeld ver weg op 'n godeberg bly.

Die teologie van die verhale in die Oergeskiedenis, as deel van die landskapstoneel van die teologie van die Ou Testament, skilder dieselfde toneel van Jahweh se bemoeienis, betrokkenheid en getrouheid in die lewe van sy skepsels. Dit dien as inleiding, ook op teologiese vlak, van die verhaal van Jahweh se betrokkenheid by en bemoeienis met die mens.

Hierdie teologie van die vroeëre geskiedenis van die mens, asook God se bemoeienis met die mens, lê egter sy eie aksente wat mag verskil van elders in die Ou Testament: Een van dié belangrike aksente hier, is die klem op Jahweh se bemoeienis met gewone, en inderdaad, alle mense; met die mens, maar ook die mensheid. Die status en unieke rol van die vrou, naas die man, word hier beklemtoon en positief beoordeel. Dit is inderdaad die ongehoorsaamheid en sonde van die mens wat die status van die vrou ten opsigte van dié van die man verander het.

Jahweh se verhoudingspad met die mens/alle mense, in hierdie hoofsaaklik voor-verbondsgeskiedenis (hoewel die verbond tog ook al hier 'n rol begin speel), word gekenmerk deur herhaalde vooraf waarskuwings en aanmanings teen ongehoorsaamheid om die mens, en die verhoudinge waarbinne die mens staan, te beskerm. Ook dít is deel van die "inleidende teologie" van die verhale in die Oergeskiedenis; inleidend ten opsigte van die teologie van die Pentateug, die Ou Testament en, inderdaad ook, die hele Bybel (vgl ook Hoofstuk 1 in die verband). De Jong (1966:45-46) merk byvoorbeeld ten opsigte van die gelykenis van Jesus in Matteus 22:1-14 die volgende op: "Waarom vertel Jesus deze verhalen? Om te waarschuwen! Ja, dat is nu weer echt de Bijbel. Tot op het laatste toe worden de mensen die op het punt staan iets verkeerd te doen gewaarschuwd."

Net so is die inperkings en beskermingsmaatreëls, maar ook vergiffenis en versagting van die aangekondigde straf van Jahweh elke keer na afloop van die mens se ongehoorsaamheid en daad van sonde, 'n teken van die erns waarmee Jahweh sy verbintenis en verhouding teenoor die mens bejeën.

Ten slotte, twee opmerkings: Die godsbeeld van Jahweh word in dié verhale baie fyn uitgewerk en ook baie positief geskets; meer so as op vele plekke in die Ou Testament. Dit wil dus voorkom asof die verhale 'n doelbewuste belydenis ten opsigte van Jahweh, en sy positiewe eienskappe, wou deurgee; teenoor die heidene, maar moontlik ook teenoor ander heersende teologiese strominge.

Die teologie van die verhale in die Oergeskiedenis, soos uiteengesit in hierdie navorsing, lewer beslis as 'n inleidende teologie 'n bydrae tot die beter verstaan van wie hierdie Jahweh God is. Dit help ons ook om beter te verstaan hoe Jahweh se storie deel is van die stories van gewone mense en hoe Jahweh se storie mense se stories beïnvloed, omkeer en verbeter.